

FJÄLLKON

B-POST FÖRENINGSBREV

Avs: Svensk Fjällrasavel,
Larstorp, 590 33 Borensberg

EVA, ROBERT NILSSON
FJÄLLMEDLEM

ÖVRE SVARTLÅ 515
961 98 BODEN

Bilder från familjealbumet.....

En fjällkvinga på upptäcksfärd tillsammans med en get och en liten pojke på Prästbodarnas fäbod.

Foto: Goth Bertil Johansson, Rättvik.

Buföring våren 1991.

Foto: Arvid Björelund, Ljundalen.

Liten flicka hälsar på kalvarna och hästen.

Foto: Åsa Birdy, Överlida.

Det är inte alla kalvar som räcker ut tungan åt fotografen!

Foto: Halvard Blegen, Oslo

Har Du några fina, trevliga, kanske ovanliga, kanske spännande bilder i Ditt fotoalbum som Du tror passar på den här sidan? Skicka i så fall in dem till oss! Du får dem tillbaka när vi använt dem! Sänd in dem under adress: Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 30 Borensberg

FJÄLLKON

Svensk Fjällrasavels Tidskrift

NR 4 SEPTEMBER / OKTOBER 1996

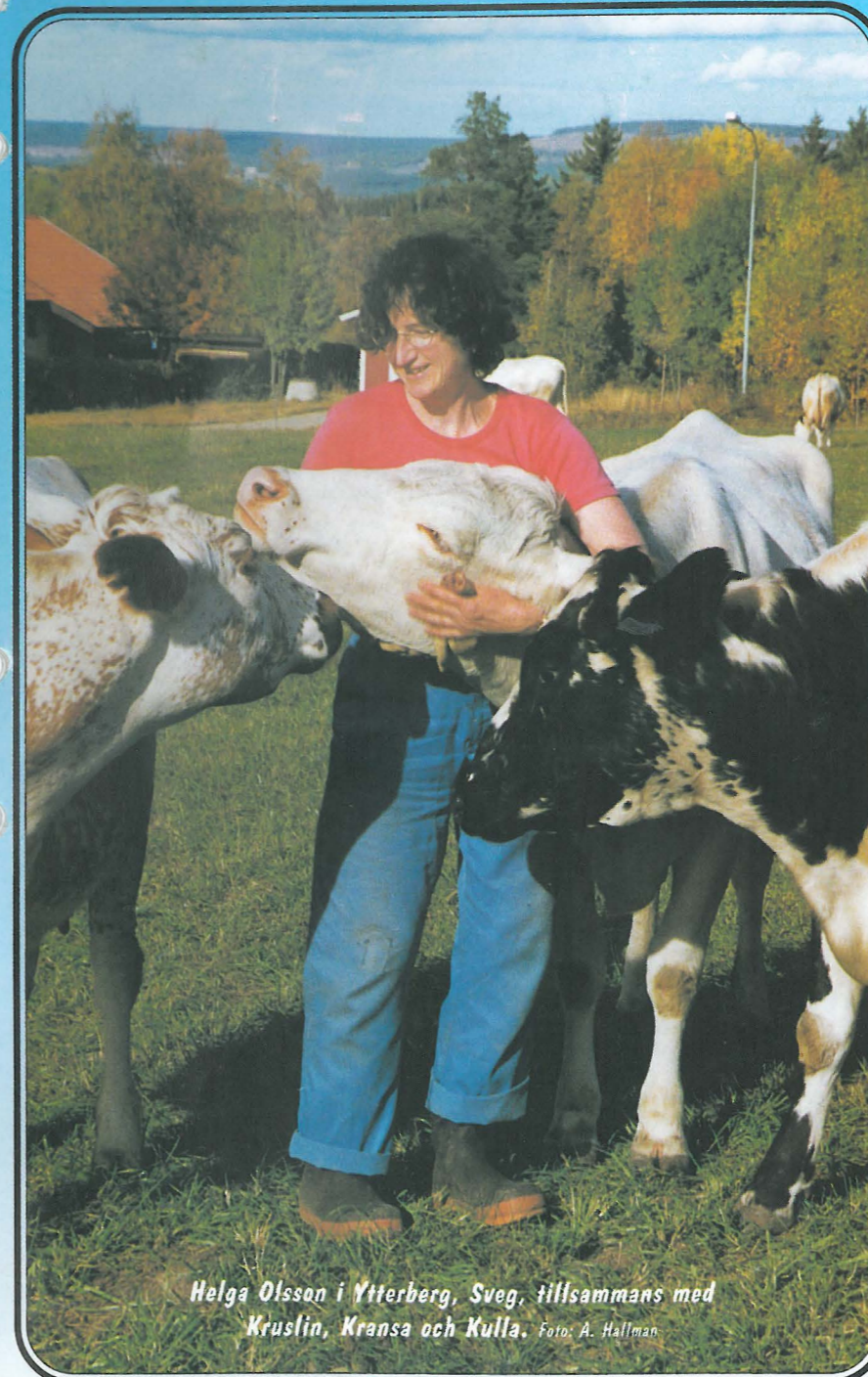
102 NÖTKREATUR
PÅ SVERIGES
STÖRSTA FÄBOD
Sidan 6

BEVARANDET AV
LANTRASERNA
I FINLAND
Sidan 12

NYSTARTADE SOM
FÄBODBRUKARE
Sidan 22

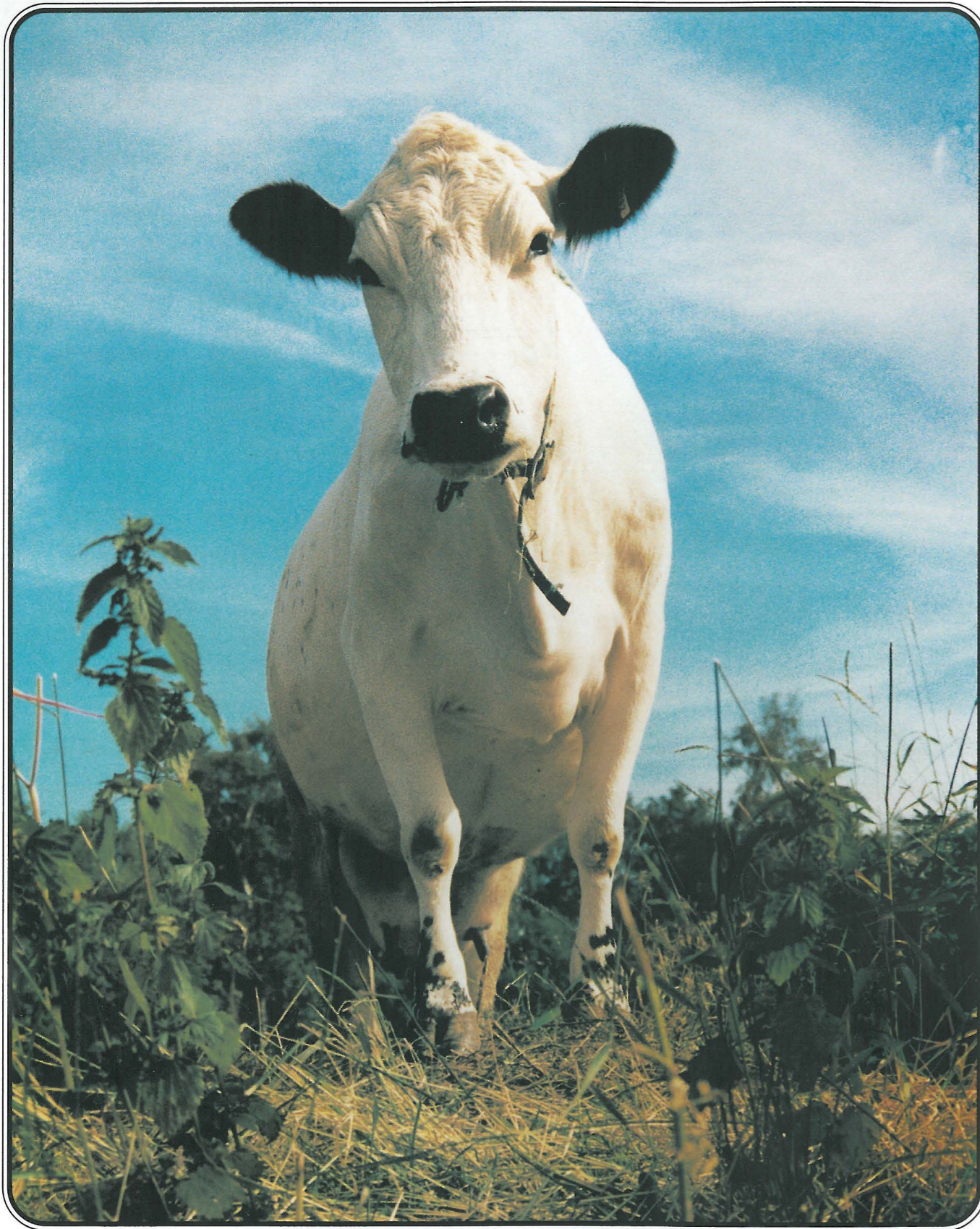
JÄMTLANDS STÖRSTA
FJÄLLKOBESÄTTNING
Sidan 24

AKTUELLA TJURAR
Sidan 26

Helga Olsson i Ytterberg, Sveg, tillsammans med
Kruslin, Kransa och Kulla. Foto: A. Hallman

Svensk
Fjällrasavel

Det här är månadens favoritbild! Har Du någon bra fjällkobil? Skicka i så fall in den till FJÄLLKON! Ovan ser vi en trevlig fjällko från familjen Abrahamssons besättning i Torvalla By utanför Östersund. Ett reportage från den gården kommer i nästa nummer av FJÄLLKON vilken utkommer i december!

Foto: L. Rosén

Att inte ge upp.....

Ungefär fem lantbrukare slutar varje dag med modernnäringen medan bara 1-2 börjar som lantbrukare. Hoppas att det är en tillfällig trend för annars kommer inte vårt land att vara sig likt om 15 år. Då återstår bara en kraftigt igenvuxen natur utan betande djur och en natur utan djur är inte levande.

Lite längre fram i tidningen kan Du läsa om en familj i Klövsjö som byggt en ny fåbod och lärt sina fjällkor gå på skogen och beta. Vi tycker det är mycket roligt att se denna utveckling även om det är i liten skala, hoppas fler följer efter deras exempel!

Inte har väl Du tänkt sluta upp med Din djurhållning? Gör inte det! Håll ut och kämpa på. Är Du pensionsmässig så ansträng Dig för att få tag på någon som fortsätter Din bana, kanske annonsera i Fjällkon? Är Du i yrkesverksam ålder, men tycker att lönsamheten är så dålig att Du tänker skaffa Dig ett annat jobb än lantbrukets väg så tänk om!

Det är lätt att tro att "folk i stan" har det bättre, men det är fel. Även stadsbor dras med ekonomiska bekymmer. Det är inte glorifierat nio-till-fem-jobb som folk mår bättre av utan det är de naturnära levnadsvillkoren och arbetena. Lantbruket står högt i kurs vad beträffar att få människor att på sikt må bra, det gäller bara att kunna se ljuspunkterna med lantlivet och se till att utnyttja dessa.

Det är aldrig bra att hamna i en negativ cirkel utan man måste se till att ta vara på det som är positivt och utveckla tankar och verksamhet kring detta. Lantbruk kan många gånger vara ett ensamt slit, och då måste man själv anstränga sig och skapa sociala kontakter med andra människor. Stadsbor är många gånger ensamare än vi på landet. Många känner inte sina grannar trots att de bor mycket nära varandra.

Tro alltså inte att det blir bättre för Dig om Du ger upp modernnäringen för att satsa på ett annat liv, för det blir inte så. Det finns bara ett sätt att bli mer tillfreds med sin situation, nämligen att jobba hårdare för det Du tror på vilket förhoppningsvis är lantbruket och fjällkorna. Vill Du ha någon att prata med om Din situation så slå en signal till någon av oss i Svensk Fjällrasavel, vi är medmänniskor som förstår och som vet hur det är på landet.

För fjällkornas del så är det viktigt att inga djur får gå till slakt om Du som djurägare trots allt måste sluta med Din verksamhet. Vi vill då att Du hör av Dig till Svensk Fjällrasavel så att vi kan omplacera de fjälldjur som är värdefulla för framtiden. Levandepriset på djuren är trots allt högre än slaktpriset, så Du har inget att förlora på att kontakta oss.

Likaså vill vi att Du hör av Dig till oss om Du har svårt att få tag på någon som tar över gården efter Dig om Du ska sluta, för vi har några fjällkointresserade som söker efter ett eget hemman.

Så till något helt annat; Medlemstillströmningen i Svensk Fjällrasavel är god, det tillkommer i snitt två nya medlemmar varje dag och vi är nu inte långt från 500-strecket. Detta är vi mycket glada för, eftersom det visar att fjällkointresserade människor i Sverige, Norge och Finland delar vår uppfattning om det framtida avelsarbetet med fjälldjuren. Dessutom har vi nu så många egna fjälltjurar på gång så avelsbasen kommer att breddas enormt framöver.

Under sommaren har vi besökt en hel del gårdar med fjälldjur för att inventera och dokumentera vilka djur som finns. Detta kommer vi att fortsätta med i vinter och även i vår och nästa sommar. Har Du några frågor om t.ex. vilken tjur Du ska seminera ett visst djur med så hör av Dig till Svensk Fjällrasavels avelsansvarige.

I augusti besökte vi en hel del gårdar i Jämtland. Detta av flera orsaker. Bland annat ville vi börja vår fjällkodokumentation i Jämtland eftersom det är här som många fjälldjur härstammar från. Dessutom passade vi på att ha en informationsträff i Klövsjö för närboende medlemmar och vi träffade också styrelsen för vår systerras i Norge STN-föreningen (Sidet Trönderfe och Nordlandsfe).

Vi kommer att ha en del avelsutbyte med STN-föreningen framöver och vi kommer också att göra en tidning, Fjällkon nummer 1 1997, tillsammans med dem. Det blir en stor och intressant tidning som når ut till flera tusen fjällkointresserade människor i både Sverige, Norge och Finland. I sammanhanget vill vi här passa på att tacka alla Er som deltog på informationsdagarna i Klövsjö, samt gästfriheten hos Er vi besökte! Väl mött!

Svensk Fjällrasavel

Ordförande: Patrik Gyllenhammar, Ekeskogs Hejde, 620 20 Klintehamn. Tel 0498-243035. Fax 0498-243003.

Vice ordförande: Robert Nilsson, Övre Svartlå 515, 961 98 Boden. Tel 0928-401 06. Fax 0928-402 10.

Redaktion, expedition, kassa: Lennart Rosén, Larstorp, 590 33 Borensberg. Tel/Fax 0141-700 82.

Redaktör & Ansvarig Utgivare för tidningen FJÄLLKON: Lennart Rosén.

Ledamöter:

Göran Ceder, Gärde 50,
930 10 Lövånger. Tel/Fax 0913-210 35.

Sven Blomberg, Översätra Box 656,
783 02 St. Skedvi. Tel/Fax 0225-401 40.

Joakim Gustavsson, Görshorva, V. Harg,
595 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.

Lena Lindberg, Heden 4718,
780 64 Lima. Tel/Fax 0280-322 18.

Suppleanter:

Göran Lundström, Fjälbyn 252,
930 10 Lövånger. Tel 0913-300 40.

Anders Jonört, Flarken 3440,
910 45 Flarken.

Berit Runsten, Alsenviken 1234,
830 44 Nälden.

Revisorer:

Gerd Arnqvist, Hörsjö 452,
914 90 Nordmaling.
Margareta Holmgren, Ö. Rosinedal 15,
922 32 Vindeln.

Revisorssuppleanter:

Ann-Sofie Sångberg, Lökom 7578,
881 93 Sollefteå.
Tove Undin, Tosseberga 473,
686 93 Sunne.

*Nästa FJÄLLKON
kommer i december.*

*Manus & Annonser till den
tidningen ska vara
redaktionen tillhanda
senast den 1 november!*

*Hör gärna av Dig till
Svensk Fjällrasavel med
frågor och funderingar,
tips och idéer!
Det är inte "farligt" att skriva
till oss eller denna tidning.
Skriv som Du talar!
Välkommen!*

*Medlemstillströmningen
har varit och är fortfarande
mycket god i Svensk Fjällrasavel.*

*Har Du, som ny medlem, av
någon anledning ej fått tidigare
nummer av denna tidning så
hör av Dig till oss!*

Avelsansvarig, Djurförmedling, Stambokföring:

Avelsansvarig: Robert Nilsson, Övre Svartlå 515, 961 98 Boden. Tel 0928-401 06, Fax 0928-402 10.
Förmedling av livdjur: Joakim Gustavsson, Görshorva Västra Harg, 596 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.
Stambokföringsansvarig av fjälldjur: Göran Lundström, Fjälbyn 252, 930 10 Lövånger. Tel 0913-300 40.

Tidningen FJÄLLKON

* Tidningen utkommer med 5-6 nummer/år. Däremellan skickas "aktuell info" ut, ca 1 gång/månad.

* Medlemskap tecknas genom att sätta in 200:- på postgiro 833 53 62-3.

* Annonsering med radannonser i tidning och info-blad med t.ex. "Köpes / Säljes" är gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel.

* För övrig annonsering hänvisas till vår expedition tel/fax 0141-700 82, eller under ovan angiven adress.

* Samtliga artiklar i tidningen FJÄLLKON är författade av redaktionskommittén om ej annat anges.

* Åsikter framförda i signerade artiklar delas inte automatiskt av Svensk Fjällrasavel utan är författarnas egna.

* Tidningen får i korta drag citeras om källan anges. Eftertryck är dock förbjudet utan skriftligt tillstånd från Svensk Fjällrasavel.

ISSN 1401-7806
Utgivningsbevis PRV nr 21 560

© Svensk Fjällrasavel
Tryckeriet Erik Larsson 1996

Skriv till Fjällkon om Fjällkon i vårt liv!

2 FLIPPA på sommarbete hos Peter Andersson i Dalarna.

Hej alla fjällkoägare! Äntligen sommar och djuren är ute på bete på byn och i fåbodar. Finns det något finare än att se fjällkor beta på skogsbeta en ljummen sommardag!? Vill bara sända ett stort lycka till åt ledamöter och styrelse i Svensk Fjällrasavel. Äntligen en förening som vill satsa på renrasig avel med våra fjälldjur. Stor heder åt Er alla.

Min avbytare tog upp en intressant sak sist hon var hos mig; Hon undrade om helvita fjällkor mjölkar sämre än svartsidiga och färgrika? Är det någon som kan svara på detta så blir jag väldigt glad! Hör av Er till denna tidning i så fall. Bilden härovan är från juli 1995 och det är min fjällko 2 Flippa som betar på Bergsätra Fåbod, där jag den gångna sommaren varit för femte året. Jag undrar om färgteckningen på Flippa är ovanlig?? Storleksmässigt är hon något mindre än en ordinär fjällko, trots att 799 Öre är morfar till henne, konstigt va? Hon har nu blivit seminerad med en fjällrastjur som heter 3 Dollar. Tack för mig för denna gång! hälsar Peter Andersson, Heden, Lima.

102 nötkreatur i fäboddrift -hur fungerar det?

Den nya tillbyggnaden på Östra Grunubergs fäbod blev klar vid midsommartid i år. Östra Grunuberg ligger ca 3 mil nordost om Mora mitt ute i ödemarken. Såvitt Svensk Fjällrasavel känner till så har det byggts/byggs till två nya fäbodar i år, den här samt en i Klövsjö vilken vi har skrivit om längre fram i denna tidning.

Här ser vi en del av den nya fäbodladugården med plats för 48 uppbundna kor. Bilden är tagen från tillbyggnaden med den gamla delen i bakgrunden. Här finns mest fjällkor, men även en del norsk fjordfä och telemarkskor samt ett par rödkullor finnes. Korna står bara inne vid mjölkningen som tar drygt 1 timme varje gång.

Östra Grunuberg ägs av Karl-Gustav Hedling precis som huvudgården Lisselbäcka i Orsa. Ovan ser vi ladugården på Lisselbäcka, en stor och trevlig ladugård med plats för de ca 50 korna plus rekryteringsdjuren.

Utsikt från fönstret i storstugan. Korna har precis kommit hem från dagens skogsbete vilket idag blev en runda på uppskattningsvis lite mer än 1 mil att döma av åt vilket håll de gick iväg på morgonen respektive vilket håll de kom hem ifrån.

Fakta om Östra Grunuberg/Lisselbäcka:

Ägare: Karl-Gustav Hedling.
Areal: 65 ha brukad åkermark (varav 28 ha egen) på spridda skiften samt ca 180 ha skog.
Odlar egen spannmål samt vall till rundbalsensilage.

Djurbesättning: Runt 50 kor plus rekrytering där korna är fördelade på 25 fjällkor, 3 rödkullor, 15 telemarkskor samt 10 norsk fjordfä. Dessutom finnes några nordsvenska hästar, linderödssvin, gutefår samt höns av olika raser.

MOT DALARNA!

I slutet av juni for vi upp för att hälsa på i Sveriges största fäbod, Östra Grunuberg som ägs av Karl-Gustav Hedling.

Det är en fäbod där nytänkande och framåtanda råder, för det måste man väl säga att det är när man satsar på en nybyggd fäbodladugård med plats för 48 kor!

Vi startade bilresan från Östergötland klockan 6.00 och for norrut med Dalarna som mål. Vädret var som försommaren dittills mest varit, nämligen en talrik variation av sol, moln och spridda regnskurar.

BJÖRN I SIKTE

Frampå förmiddagen hade vi nått Mora och då visste vi att det inte var så långt kvar innan vi skulle vara framme. Från Mora styrde vi åt nordost ut i vildmarken där folk hade sett björnar bara någon dag tidigare.

I och för sig är inte vi rädda för björn då de tillhör vår svenska natur, men då några fjällkollegor blivit drabbade av att björn rivit deras fjällkalvar så vill väl ingen ha dem precis in på husknutarna.

Sista biten upp till Östra Grunuberg var en 11 km lång grusväg, rak och fin. De stora skogsbolagen kostar på sig bra transportvägar vilket också vi får nytta av. Klockan 12.00 nådde vi slutmålet.

Karl-Gustav har ägt Östra Grunuberg sedan början av 1980-talet. Här finns ca 120 ha skog och skogsbeten samt massor av kor, sådär en 50 stycken kunde vi räkna till.

Allt som allt med rekryteringsdjur inräknat så fanns för dagen 102 djur här uppe, och de hade varit här sedan veckan efter midsommar då den nya fäbodladugården stod klar.

FRITT SKOGSBETE

Alla djur, frånsett några kalvar och får, betar fritt på skogen på dagarna. På natten är de i en större inhägnad runt fäbodhusen. Denna gamla form av betesdrift är helt fantastisk och den fungerar till 110% precis som den har gjort i många hundra år.

Staket är ett modernt påfund som icke gör sig besvär på fäbodarna trots illasinnade klagomål från vissa oförstående människor.

Karl-Gustav Hedling, eller Kalle som grannarna säger, har under sommarmånaderna alla sina djur här uppe i Grunuberg. Vinteridet är ladugården Lisselbäcka ca 2 mil västerut strax utanför Orsa, men där tillämpas ingen betesdrift utan betet är fäboden.

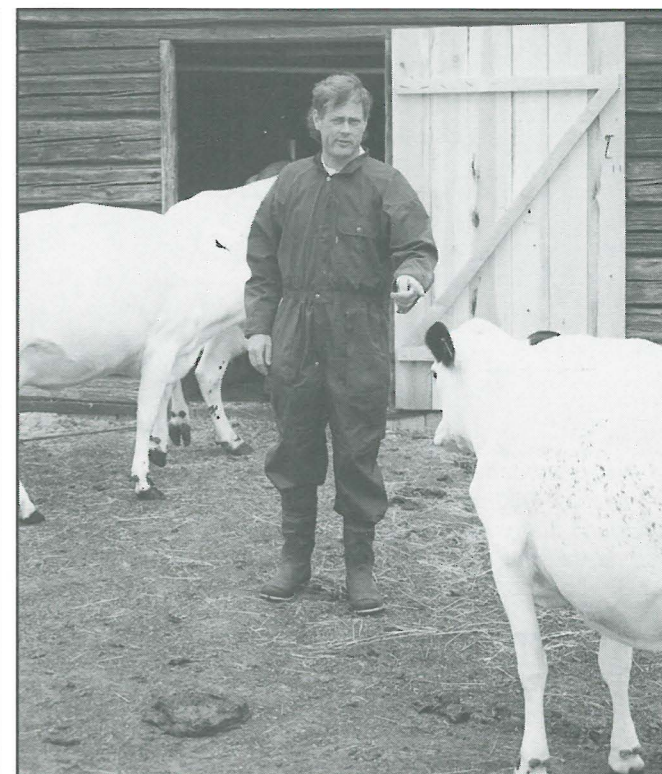
FJÄLLKOR, TELEMARSKOR OCH NORSK FJORDFÄ

I början av juni kör man normalt upp alla djur med en djurtransport (frånsett i år då betessläppningen blev lite försenad p.g.a. bygget).

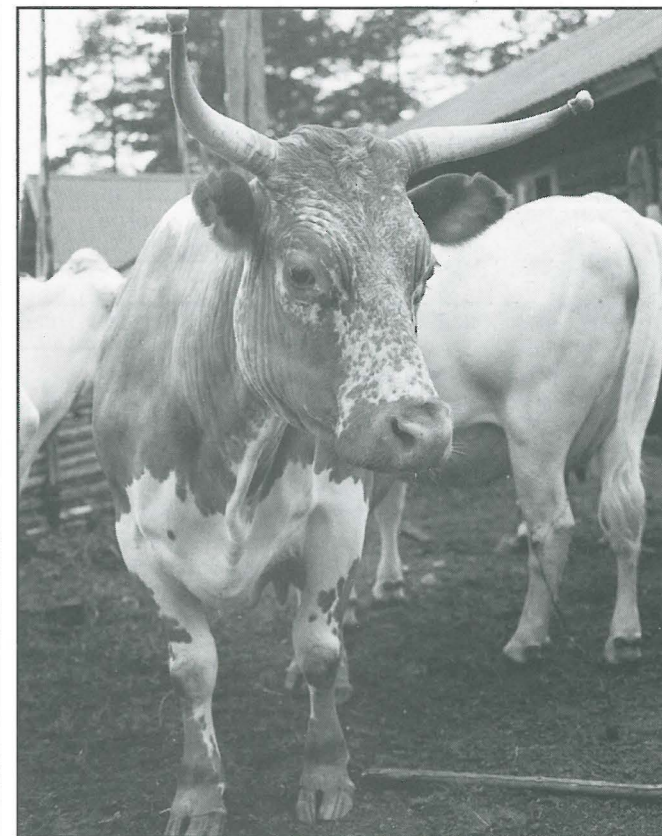
Karl-Gustav har mest fjällkor, ca 25 stycken, men det finns även ett 15-tal telemarkskor (de är behornade) samt ett 10-tal norska fjordfäkor (eller fjordfe som de heter i Norge där de kommer ifrån. Även fjordfe kan ha horn). Dessutom finns ett par rödkullor i koförsamlingen.

Alla djur är renrasiga. Telemarkskorna och fjordfäkor var utrotningshotade i början av 1980-talet då Karl-Gustav började åka runt i Norge och köpa in djur av de få som fanns kvar. I Norge fanns då inget större intresse för dessa djur.

Karl-Gustav ville hjälpa till att rädda dessa koraser från för-

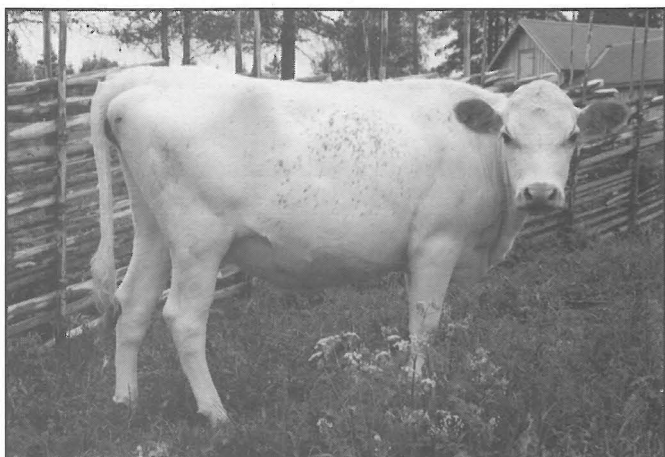
Karl-Gustav Hedling sorterar djur som ska in för att mjölkas, sinkorna får nämligen gå åt sidan och gå in i en särskild hage under tiden de andra mjölkas.

Här ser vi en telemarksko med sina stora, mässingknoppsförsedda horn.

Några av deltagarna på Dalarnas lokalavdelning av Svensk Fjällrasavels årsmöte på Östra Grunuberg. Gårdens ägare Karl-Gustav Hedling står i övre raden t.h. och de tre små Jack-Roussel hundarna som syns är hans stora favoriter bland djuren.

Här ser vi en av alla de fina fjällraskvigorna som finns på Östra Grunuberg.

Stambokför Dina fjälldjur!

Alla fjälldjur som på något sätt är intressanta ur avelssynpunkt bör stambokföras. Ett djur som ska stambokföras bedöms exteriörmässigt av en på området kunnig person.

Man ser på kroppens utformning, benen, juvret, rörelserna osv. (Även egna, utvuxna tjurar som används i avelssyfte bör stambokföras). Sedan får man ett protokoll där de bedömda punkterna finns med. Djuret får också ett stamboknummer. I dagens och framtidens avelsarbete, vid försäljning av livdjur, i bidragssammanhang och liknande tillfällen är det bra att ha sina djur stambokförda.

Du som vill stambokföra Dina djur kontaktar Svensk Fjällrasavels ansvarige på detta område Göran Lundström, tel 0913-300 40.

gängelsen, och han påbörjade genast ett mödosamt arbete med att bevara och uppförka dessa djur.

Idag finns särskilda norska föreningar för både telemarkskor och fjordfäkor och alla är de tacksamma för det arbete som Karl-Gustav påbörjade.

FJÄLLKORNA FAVORITER

Fjällkorna ligger Karl-Gustav varmt om hjärtat och han har i alla år varit noga med avelsarbetet för att få fram renrasiga djur.

Även bland fjällkorna har Karl-Gustav inhandlat och sålt många djur genom åren, men i de flesta fall har det rört sig om värdefulla fjällraskvigor som djurägare tänkt skicka till slakt då de inte haft plats för dem eller inte behövt några rekryteringsdjur.

Karl-Gustav har då köpt in dessa djur för att sedan sälja vidare och på så sätt räddat livet på dem. Helt oförskyllt har han då ibland fått stämpeln på sig som oseriös djurhandlare, men detta är fel, han har istället haft som mål att rädda djuren!

NYA FÄBODLADUGÅRDEN

Under försommaren byggdes ladugården på Östra Grunuberg till, så nu ryms här 48 kor, och rörmjolkning finns på alla koplatser.

Tidigare fick det plats 16 kor, så då fick man mjölka i omgångar vilket tog tid. Därför känns det givetvis bra att få in alla korna på en gång.

De flesta korna kalvar in under hösten fram till årsskiftet, så vid vårt besök var flera stycken sinlagda.

Elförsörjningen på fåboden

utgöres av ett traktordrivet elverk som har till uppgift att driva vacumpump och mjölk-tank.

Belysning och annan modern utrustning finns ej och ska ej heller finnas på en plats som denna. Vatten till diskning av tank och mjölkkanläggning kokas i en gammal hederlig koppbase.

ÅRSMÖTE MED DALARNAS LOKAL- AVDELNING AV SVENSK FJÄLLRASAVEL

Vid vårt besök på Grunuberg så passade även Dalarnas lokalavdelning av Svensk Fjällrasavel på att hålla årsmöte under eftermiddagen.

Det var ett 15-tal djurägare i länet som hade tagit sig tid att komma denna dag. Några fler hade säkert kunnat komma, men dels så blev kallelsen till träffen försenad och dessutom var det många som höll på med höskörd denna dag den 28 juni.

När årsmötet var avslutat vid 16-tiden så blev det bara Karl-Gustav och undertecknade samt några färbipassagerande gamla vänner till Karl-Gustav kvar på fåboden.

Vi tog då en kopp kaffe i storstugan i väntan på att korna skulle komma hem. Karl-Gustav sade att "- igår kom inte korna hem förrän vid 19-tiden så vi får väl se när de kommer idag".

Tydligt kände de på sig att det var besök på gång, så vi hann knappt börja med kaffet förrän vi fick se hela koflocken komma lunkande mellan träden och de små husen. Därför blev kaffedrickandet en något kortare procedur än tänkt och istället så var det stövlur och overall som åkte på.

Text & Foto:
Lennart & Sophie Rosén

SÄLJES

5 st tjurar SKB/Fjäll födda våren -96.
Tel 0370-720 16, Ture Svensson.

Tjurkalv 8 mån
Far 6718 Joar, Morfar 726 Basker,
Leukos- & BVD-fri.
Tel 0304-410 31 Gunvor Andersson.

Avelstjur 156 Linton *901120
Tel 0415-621 19
Rigmor Ulver Svantesson

Avelstjur född jan -96
efter tjuren Gullman, ringad,
Leukos- & BVD-fri.
Tel 0224-910 24, 010-688 47 24,
Sven Ahlberg.

2 värfödda SKB-kvigor +
1 höstfödd SKB-kviga.
Tel 0652-203 90 Marita Wallin.

SKB & Fjälltjurkalvar
till salu under hösten.
Tel 0142-250 42 Joachim Gustavsson

KÖPES

Ca 18 fjällkor eller kvigor våren -97.
Ska gå som amkor och de ska vara
Leukos- & BVD-fria & friska.
Tel 0517-922 20, Fax 0517-922 30,
Jens-Christer Lassen.

Höstkalvande kviga av fjällras,
Tel 0620-431 12 Kjell Undin.

Tjurkalv av ren fjällras.
Tel 0643-500 41 Henrik Olsson.

PERSONLIGT

Fjällkoman söker tjej/kvinna för planering av gemensam framtid om tycke och smak stämmer. Jag är en enkel, rök- & spritfri och jordnära 50-åring som trivs bäst på landet bland djuren och naturen. Är från Norrbotten.

Svar till "Polcirkel" c/o Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 33 Borensberg.

SÄTT IN DINA ANNONSER I FJÄLLKON! NÄSTA NUMMER KOMMER STRAX FÖRE JUL. Manus vill vi ha senast den 1 november!

Information från Svensk Fjällrasavels Livdjursförmedling

Hej igen fjällkovänner! Nu kommer några nya annonser att studera antingen Ni är köpsugna eller i säljartagen. Nu har jag skaffat en telefonsvarare så att det ska vara lättare att få tag i mig.

Ni behöver inte tala in hela uppsatser om Ni inte vill, jag vet själv hur opersonligt det känns att tala in meddelande på en telefonsvarare. Jag hoppas ändå Ni utnyttjar möjligheten att lämna namn och telefonnummer så ringer jag upp så fort jag kan!

Anmäl efter att Ni köpt/sålt djur!

När Ni har ringt och anmält djur och fått dem sålda alternativt köpt, så var snälla och informera mig om det för att jag lättare ska kunna hålla koll på det som är aktuellt kontra inaktuellt!

Innan Ni ringer om annonsering så tänk ut vad som ska stå i annonsen. Jag brukar fråga vad djuret har för far, morfar m.m. och anledningen till detta är att så långt som möjligt kunna upplysa om det är fjäll eller SKB-djur som säljes.

Tänk också på att det kanske inte är alltid som det stämmer vad som står i en annons eftersom det inte är detsamma att vara ren fjällras som att vara bidragsberättigad.

Sedan vill jag åter uppmana Er att inte rata SKB-djuren vid köp eller försäljning för på sikt har de mycket att tillföra fjällrasen om de bara semineras/betäcks med rätt tjurar. Rasens fortlevnad måste ses långsiktigt (men det vet Ni ju redan).

Elmia Djur 1997!

Vi har också en uppmaning till alla fjällkoägare; På Elmia Djur 1997 är det vår strävan att det ska finnas med fjällkor och ungdjur. Har Ni något som skulle kunna passa som är exteriört och produktionsmässigt lite utöver det vanliga så hör av Er till mig eller någon annan i styrelsen, vi kommer gärna och tittar om Ni är osäkra.

Med vänliga hälsningar från
Livdjursförmedlaren
Joachim Gustavsson

RÄTT ADRESS TILL DIG??

Kan Du, bäste medlem, kontrollera adressetiketten på denna tidnings baksida och se så att alla uppgifter är korrekta. Om något inte stämmer så vore vi på Svensk Fjällrasavels expedition tacksamma om Du via vykort eller per telefon meddelar rätt adress! Tack!

Anslutning till officiell kokontroll eller härstamningskontroll

Svensk Fjällrasavel vill härmed uppmana samtliga djurägare/medlemmar att ansluta sig till officiell kokontroll eller åtminstone härstamningskontroll i de fall man inte redan är det.

Detta underlättar för oss alla i det fortsatta bevarandearbetet och bidrar till att vi lättare kan följa upp alla de fjälldjur som finns i vårt land. Det har alltså stor betydelse för fjällrasens fortsatta kartläggning och utveckling.

Kontakta närmaste husdjursförening för ytterligare information om kokontroll eller härstamningskontroll.

Vänliga hälsningar från
Svensk Fjällrasavel

Svensk Fjällrasavel

vill gärna komma i kontakt med Dig som har intressanta saker att berätta från förr i tiden.

Vi vill också gärna låna fotografier, både från förr och från nutid. Allt är av intresse nu när vi jobbar med bevarande- och utvecklingsarbetet med fjälldjuren.

Så hör av Dig till någon av oss i styrelsen eller till expeditionen! Du finner adresser och telefonnummer på sidan 4!

Likaså kan Du vända Dig till oss om Du vill veta något om t.ex. härstamningen på Dina djur eller annat som Du skulle vilja veta. Vi ska göra vad vi kan för att hjälpa Dig!

Väl mött!

Betydelsefulle djur från Rut Svensson i Trångsviken

En fjällrasbesättning som varit betydelsefull genom åren och vars material nu förvaltas av en rad olika djurägare, är Rut Svenssons i Trångsviken.

En unik sak idag är att hela besättningen stammade från en enda ko, Nätta jt2573. Nätta fick 5st stamboksförda döttrar varav två kom att bilda kolinjer efter sig inom besättningen. Riktig fart på avelsarbetet blev det på 1940- och 50-talen då man i Trångsvikens tjuvförening höll en rad förnämliga tjuvar.

Nämnas kan 44 Dag SKB 196, 4 Dore SKB 1105, 7 Gajo SKB 1330, 43 Rudge SKB 2629 samt 26 Ero-Zar SKB 4232 som samtliga lämnade förstklassig avkomma i Svenssons besättning.

Tydlig kunde man inom tjuvföreningen konsten att handskas med fullväxta tjuvar. 4 Lavin var 10 år när han slutade användas, 4 Dore var 13 år innan han såldes till semin och 43 Rudge var i bruk inom föreningen tills han fyllt 15 år. Att handskas med och rätt sköta fullväxta tjuvar är inte lätt och så många gamla tjuvar vittnar om att det fanns tjuvskötare som visste vad dom sysslade med.

Rut berättade en gång att det var Lars Holmsten, Mo, Trångsviken som var den som hade tjuvåsa och försåg föreningen med förstklassigt material. Från fyrtioalet och framåt såldes ett tiotal tjuvar till Jämtländska tjuvföreningar vilka kom att stambokföras.

Ytterligare tjuvar såldes säkert men dom går inte att finna i stamboken. Från mitten på 1960-talet till ett par år in på 70-talet hade man en nedgångsperiod då ladugården av många anledningar inte alltid var var den högst prioriterade sysslan på gården. Men sedan tog man nya tag och körde för fullt tills Rut av hälsoskäl var tvungen att avyttra besättningen. De sista kalvarna föddes i januari 1983.

Djurmaterialet i besättningen präglades av de tjuvar som stod i tjuvföreningen och den verkade fram till 1969. Under 1950- och 60-talet var Ruts man Tore en av tjuvhållarna i föreningen som var en av dom sista som lades ned i Jämtland. Den sista tjuven var 15 Skimmer, SKB 6408, som var efter 29 Elde. Hennes sista egna tjuv var 75 Fjänear, SKB 6652, efter 98 Mesir, SKB 6396.

Rut var väldigt nöjd med Fjänear och avkomman efter honom. 75 Fjänear finns idag representerad som mormorsfar till 948 Sigill och mormorsmorfar till 938 Ricko och 6742 Harg vars anmodrar stammade från Rut Svenssons besättning. Därmed är vi inne på en annan viktig bit av det Svenssonska arvet, nämligen djuren som kom därifrån och ut till andra bönder.

Från 1947 till 1983 försåldes över 100 hondjur till liv över stora delar av Sverige. Det ska då ställas i proportion till att det under den tiden föddes strax under 300 hondjur på gården.

Påfallande ofta ser man att samma köpare kommer igen flera gånger vilket måste betyda att man varit nöjd med det man fått. Man hade den traditionen på gården att alla nötkreatur som föddes på gården fick namn på bokstaven N efter den gemensamma anmodern Nätta. Det är därför ni kunnat läsa om Rut Svenssons N-kor då och då när vi berättat om tjuvar i tidningen FJÄLLKON.

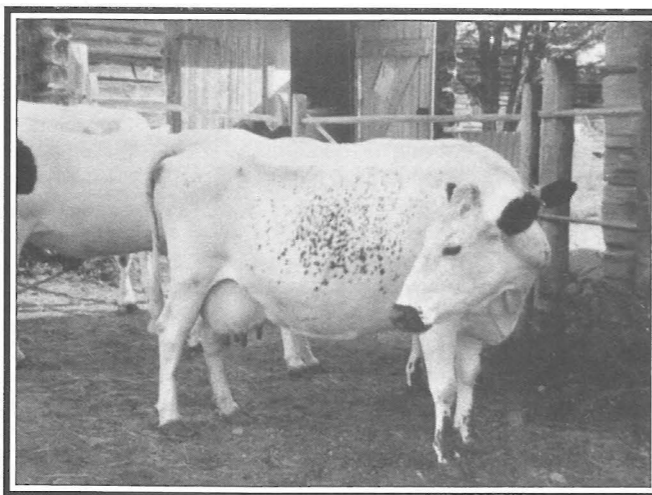
En som återkom flera gånger och köpte djur var Sven Fors i Alsen, en erkänt duktig kogubbe. Ett av inköpen från Svenssons besättning resulterade senare i semintjuren 10 Stisse, SKB 6602, (en av genbankstjuvarna) vars mormor var född hos Svenssons.

Sven berättade att besättningen, liksom Trångsvikens tjuvförening, hade ett mycket gott rykte varför det var naturligt att leta bra material där. En annani den långa raden av djurköpare hos Rut är Karl-Gustav Hedling, vars N-kor stammade därifrån. Det är ju via Karl-Gustav som 938 Ricko, 948 Sigill och 6742 Harg kommit in på semin.

Många av Svenssons kor höll länge trots bra produktion efter dåtiden. Nämnas kan 19 Neta född 440207 och mor till 3 stycken stamboksförda tjuvar. På 13,54 år producerade hon 3927 x 4,6 = 182 kg smf. 14 stycken kalvar fick hon.

63 Nikita född 540517 producerade på 9,97 år 4978 x 4,2 = 209 kg smf. Hon fick 9 kalvar (hon blev mormorsmor till 37 Nicko som finns i stammen på 6718 Joar och 6732 Snäpp).

85 Nanette (dotter till 63 Nikita) född 571125 producerade på 11,92 år 4238 x 4,6 = 194 kg smf. Hon fick 12 stycken kalvar (hon är mormorsmor till 6742 Harg).

246 Nina efter tjuven Dragos är en av alla kor som funnits i Rut Svenssons besättning.

De högst avkastande korna hos Rut var 238 Nella, SKB 8457, född 730503 efter 75 Fjänear. På 6,2 år producerade hon 6268 x 4,7 = 296 kg smf (3,6% protein) samt 239 Nilja född 730818 efter 86 Rising, SKB 6638, och hon producerade på 6,0 år 6269 x 4,4 = 274 kg smf (3,3% protein).

Genomgående hade korna bra fertilitet med jämna kalvningintervall som kvitto på det. Rut lät också kvigorna bli utväxta innan de fick kalva in,

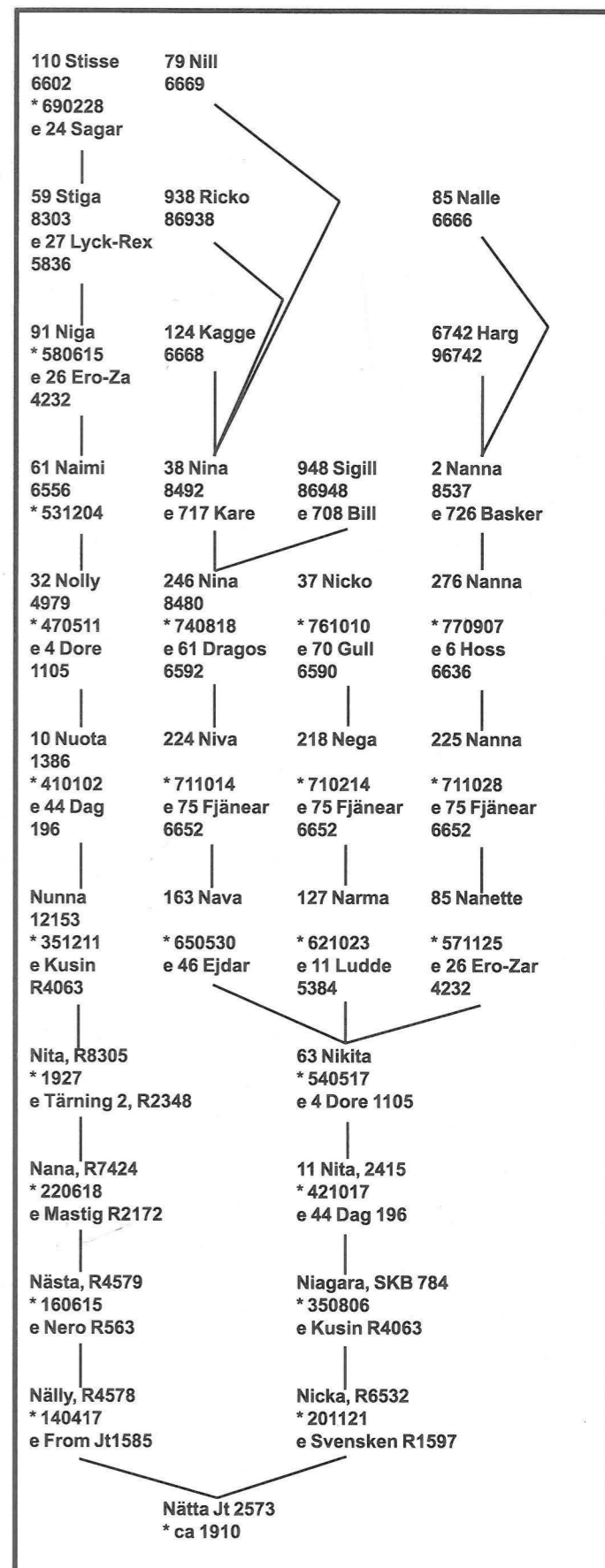
vanligt var inkalvningsåldrar på 32-36 mån vilket är mycket ovanligt i fjällrasbesättningar. Det är ju mycket svårt att undvika att kvigorna blir feta och därmed lätt får kalvningsproblem om de får bli för gamla, men tydligen kunde man konsten att ge lagom mycket foder till kvigorna (vilket verkligen inte är lätt).

Idag känner vi till N-kor i Jämtland, Dalarna, Hälsingland, Värmland, Västmanland, Ångermanland, Östergötland, och Västerbotten. Säkert finns de på fler ställen men eftersom inte alla tillämpar traditionen att hålla kosläktena åtskilda med hjälp av att nämna dem på samma initialbokstav så är säkert många grenar okända av sina ägare.

Det vi dock kan säga är att logiskt sett bör N-stammen från Svenssons i Mo, Trångsviken vara en av Sveriges största och mest spridda kosläkter. Man kan väl tillfoga att den säkerligen är en av de bättre också.

Idag ägs gården av Tores och Ruts son Per-Olof som är rakt nedstigande ägare sen 1500-talet. Man har idag inga djur på gården och marken är utarrenderad. Men nya generationer fostras och man kan ju aldrig veta vad framtiden bär sitt sköte!

ÄTTLINGAR TILL NÄTTA Jt 2573 * ca 1910

* STN - Bladet *

Hei alle Fjällkovener!

STN-bladet er eit informasjonsblad for Avlslaget for Sidet Trønderfe og Nordlandsfe, "den norske fjällrasen". I bladet tar vi opp aktuelle STN-spørsmål, vi presenterer seminokksane våre, vi har gardsbeøk og anna STN-stoff.

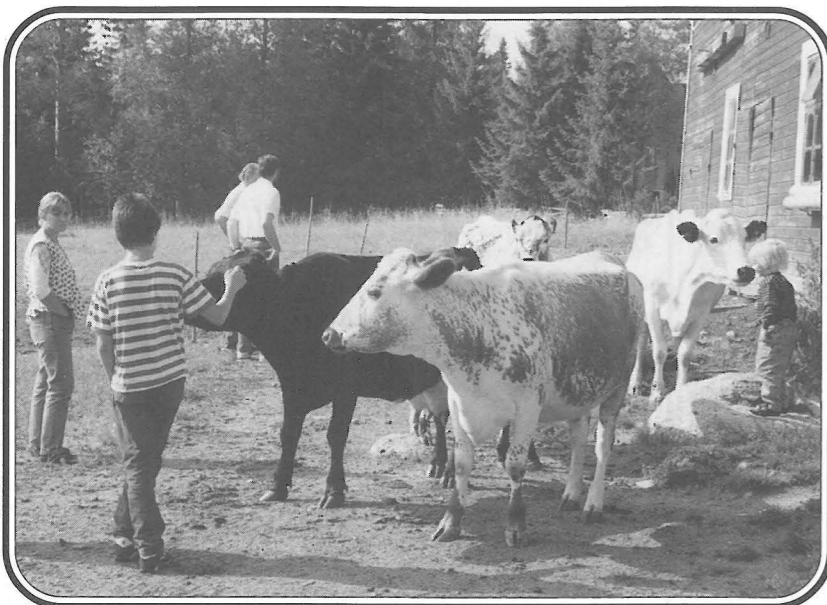
STN-Bladet kostar 100,- NOK for 3 nummer pr år.
STN-Bladet, v / Odd Rossing,
N-76 33 Frosta, Norge
(eller interesserte kan ta kontakt med redaksjonen i Fjällkon!)

VARFÖR BLI MEDLEM I SVENSK FJÄLLRASAVEL?

Svensk Fjällrasavel är den enda förening i Sverige som enbart värnar om de rasrena fjälldjuren! Föreningen bildades "i elfte timmen" med hänsyn till vad som skett med fjällrasen de senaste årtiondena. Tack vare vårt engagemang och vår handlingskraft så kommer de rasrena fjälldjuren att bevaras och uppföras för framtida människogenerationer.

Medlemskap tecknas genom att sätta in 200:- på Pg 833 53 62-3.
(Har Du frågor så ring någon av oss i styrelsen, se sidan 4!)

Bevarandet av lantraserna i Finland

Text av:
Juha Kantanen, forskare vid Lantbrukets
Forskningscentral, Jokioinen, Finland.

GENBEVARINGSARBETET I FINLAND

Den finska staten har organiserat nationella åtgärder för bevarandet av husdjurens genresurser. Jord- och skogbruksministeriet tillsatte år 1984 arbetsgruppen för husdjursgenbanken. Gruppen har planerat och koordinerat erforderliga åtgärder.

Planerna måste också förverkligas i praktiken. Avdelningen för husdjursförädling på Lantbrukets Forskningscentral i Jokioinen bär ansvaret för det praktiska genbanksarbetet och forskningen angående husdjurens genetiska mångfald i Finland.

Bevaringsprojektet har innehållit kartläggning av utrotningshotade lantraser samt sperma- och embryosamling. Embryogenbanken behövs för att öka den nordfinska och den ostfinska boskapens populationsstorlek, förbättra dess populationsstruktur och som säkerhet för framtiden.

Speciella besättningar har grundats på tre fångelsegårdar. Den västfinska rasens levande genbank är Konnunsuos fångelsegård i Joutsena, den ostfinska boskapens gård är Sukeva gård i Sonkajärvi och den nordfinska boskapens samt det finska fårets Pelso i Vaala kommun.

Bevarandet av utrotningshotade vilda djurarter, sällsynta växter och hela biotoper har en lång och framgångsrik historia, men däremot sparandet av husdjurens genresurser och gamla lantraser är en ny branch inom skyddsbiologin. I Finland har arbetet pågått i drygt tio år.

Den viktigaste uppgiften har varit att förhindra utrotningen av unika ursprungsraser. Den nordfinska boskapen samt de två andra nötboskaps lantraserna - den ostfinska och den västfinska boskapen - tillhör våra gamla husdjurspopulationer som vi vill bevara för framtiden.

< < Foto: Elisabeth Gunman. Bilden är från Knätten i Ytterberg 1994.

Lantraskornas antal ska höjas. I framtiden kommer varje fångelsegård att ha 60-70 lantraskor. För att undvika inavel har ett cirkulationsparningsssystem med fyra släktlinjer utvecklats för den ost- och den nordfinska boskapen. I detta system roterar handjursanvändningen mellan släktgrupperna.

DEN NORDFINSKA BOSKAPEN ÄR VÅR MEST SÄLLSYNTA RAS

Så länge det har bott folk i norra Finland har det funnits mest vita, kulliga kor. Möjligen har den nordfinska boskapen västligt ursprung. Alla nordfinska kor eller lappkor har inte varit vita, utan det har även funnits gråa och svarta djur. En del har haft svarta eller bruna öron och prickar i fällan. Den vita färgen och klövens byggnad är troligen anpassade till förhållandena i norr.

Den nordfinska boskapens populationsstorlek har alltid varit minst p.g.a. att man i norra Finland levde av andra näringar. Rasens avelsförening grundades år 1905. Utseendet hade stor betydelse i avelsarbetet. Under andra världskriget evakuerades folk och husdjur från finska Lappland till Sverige. En stor del av korna återvände aldrig.

Efter kriget började man använda först västfinsk boskap och senare utländska ayrshire och frisisk boskap till mjölkproduktion i Lappland. Lappkorna var nära att dö ut. På 1970-talet började man söka efter lappkor i Finland och man fann bara en handfull individer. De här djuren samt sperma från svenska fjällrastjurar användas inom semin utgör grunden för den nuvarande nordfinska boskapen. Den finska lappkon och den >

svenska fjällrasen har således en gemensam historisk bakgrund. Idag har vi ca 100 lappkor som räknas som renrasiga. Populationsstorleken ökar. Vi har lite över 100 ostfinska och över 6000 västfinska kor i Finland.

KARTLÄGGNING ÖVER SLÄKTSKAPSFÖRHÅLLANDEN MELLAN NORDISKA MJÖLKBOSKAPSRASER

De nordiska länderna undersöker genetiska samband och olikheter mellan olika boskapsraser. Liknande forskningsprojekt pågår också i övriga delar av Europa. Forskningen borde vara slutförd i slutet av detta år. Man har undersökt blodgrupper, proteiner och DNA-kedjor.

På detta sätt får vi en bild av rasernas genetiska mångfald. Vi hoppas också att den här forskningen belyser de nordiska lantrasernas evolution. Undersökningen kan även hjälpa oss i det praktiska bevaringsarbetet.

Jag har utfört Finlands del av projektet, och resultaten har varit intressanta. De har visat att våra lantraser inte har färre möjligheter till genetisk förändring än handelsraserna ayrshire och frisisk.

INGA LANTRASER FÅR FÖRSVINNA

I Finland har vi som mål att bevara lantraserna så rena som möjligt ty den genetiska mångfalden bevaras lättast genom att behålla raserna skilda. Under rasernas utveckling har olika genetiska egenskaper uppstått. De egenskaper för vilka ursprungsraser har bevarats, kan försvinna eller "utblandas" om raserna korsas med andra raser.

I en korsningspopulation kan lantrasens rastypiska utseende förändras och då förlorar den gamla rasen sitt kulturhistoriska värde. Forskningen har visat att lantrasernas egenskaper även kan utvecklas.

Fjällkonamn

Inom fjällrasen finns en hel del namn på kor genom tiderna. Bara genom att titta tillbaka i stamböckerna från åren 1892-1937 så finner man att uppfinningsrikedomen vad gäller namn på kor var stor. Vi ska därför som kurios presentera ett 30-tal namn i Fjällkon framöver, och vi börjar med namn på bokstaven A!

Abela, Abelta, Ada, Adelin, Adena, Adera, Adla, Adriana, Aelin, Agata, Agda, Agnes, Aida, Aina, Akrona, Alansy, Alba, Alena, Alfina, Alice, Alida, Alinda, Alpros, Alsina, Alvelin, Alv-Sara, Amanda, Ambra, Amma, Amfin, Amros, Amsterdam, Ana, Andra, Angla, Anna, Annaros, Anny, Ansy, Appelsina, Appelina, Ara, Aralia, Arla, Arna, Arta, Asen, Aslög, Asta, Aster, Astra, Augusta, Axa och Axelina.

SVENSK FJÄLLRASAVEL

kallar till
INFORMATIONSTRÄFF
i Västergötland
DEN 27-28 NOVEMBER -96!

Vi har mycket intressanta frågor och ämnen att gå igenom så därför hoppas vi att just Du kan komma på vårt informationsmöte!

Vi kommer bl.a. att informera om:

* Aktuella avelsfrågor

* Information om fjälltjurar

* Vi ska bilda en lokalavdelning med landskapen Västergötland, Östergötland, Bohuslän och delar av södra Dalsland (norra delarna hör till Värmland). Vill Du vara med så är det bra om Du kommer och ger Dina synpunkter och idéer! (OBS! Se även sidan 18!)

* Information om övriga aktuella frågor

* Besök på Alebäck för att se på våra fjälltjurar som spermasamlas denna vecka

* Gårdsbesök på fjällkogårdar!

Vi kommer att hålla informationsdagarna samt bo på Herrtorps Kvarn mellan Falköping och Skara.

Vi samlas på onsdagen kl 19.00 då vi börjar middag. Därefter håller vi vårt möte med bildande av lokalavdelning samt övrig information enligt ovan. Vi tror att det blir en trevlig samvaro med intressanta diskussioner!

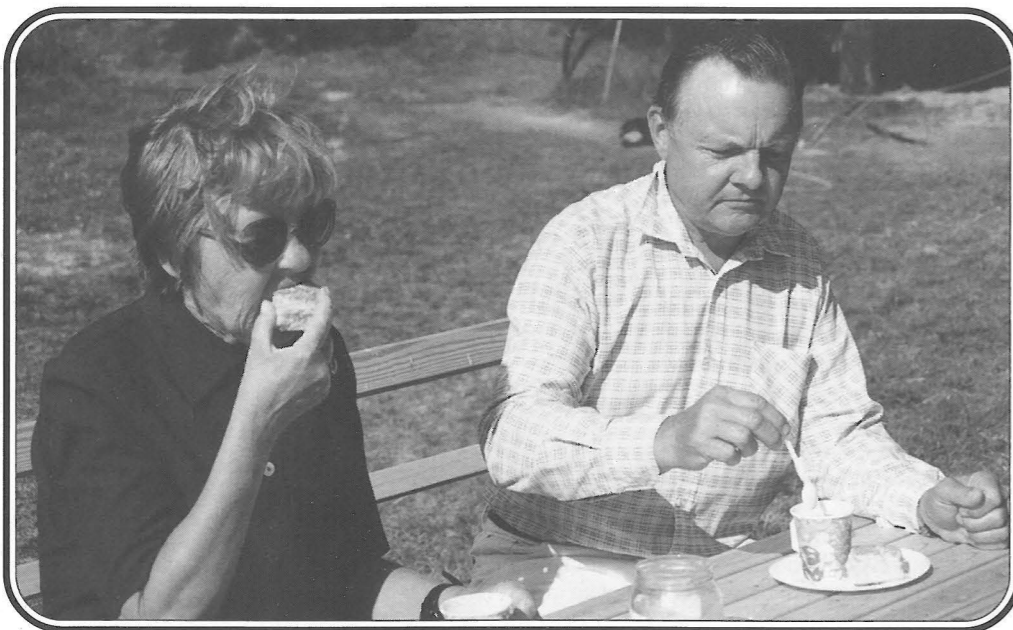
På torsdagen efter frukost kl 9.00 åker vi till Alebäck för att se på våra fjälltjurar.

Lunch äter vi hemma hos någon fjällkollega varefter vi gör ett par gårdsbesök. Priset blir ca 350:-/person för övernattnin, mat och kaffe.

Anmälan: Senast den 10 november till Svensk Fjällrasavels expedition!

Mycket varmt välkommen!

Skriv till Fjällkon om Fjällkon i vårt liv!

Sif och Patrik Gyllenhammar berättar här för FJÄLLKON om en av deras fjällkor som betytt mycket för besättningen och som etsat sig fast i minnet. Har Du någon ko Du kommer ihåg lite extra eller som har betytt mycket för Dig? Skriv i så fall till FJÄLLKON och berätta!

NYSTARTADE MED ONT OM KAPITAL

"-När min hustru Sif och jag, efter vårt köp av våra första fjällraskvigor 1969 och efter att ha kunnat konstatera att vi i stort sett endast gjort goda erfarenheter av dessa djur, stod i begrepp att ett par år senare på allvar satsa på fjällrasen kunde vi också strax inse att det egna kapitalet inte räckte för att köpa dräktiga kvigor.

Nystartade som vi var (det är man väl i minst tio år) gällde det att söka andra lösningar än att öka på skuldbördan. Det var då vi fick veta att man på NNP i Östersund slaktade en massa fjällkalvar varje vecka, även kvigkalvar.

Det var tydligen inte så vanligt norröver att man födde upp fler kvigor än man hade behov av för egen räkning. Så resan av kalvarna gick helt enkelt till sällare betesmarker.

SNART KOM KALVARNA

Därför lyfte vi på luren en dag och ringde till NNP:s livdjurförmedlare, jag vill minnas att han hette Grenholm, och frågade om det skulle kunna gå för sig att köpa alla kvigkalvar av fjällras som kom in för slakt en viss vecka.

Jodå, det skulle gå bra. Så en måndag strax därefter ringer man från Östersund och meddelar att man hade fått in fjorton kvigkalvar och ordnat transport för dessa till Gotland.

På slakteriet här i Visby var man också samarbetsvilliga och åtog sig att ta med kalvarna med en smågrisbil som skulle gå tom tillbaka från Uppsala. Sålunda kom det sig att några dagar senare lastades här ur alla dessa kvigkalvar och alla hade klarat strapatserna bra.

Tyvärr var jag på den tiden inte speciellt avelsmedveten, så i glädjen över att se

alla dessa fjällkalvar glömde jag bort att försöka ta reda på härstamningarna.

Bland alla de här kalvarna var det särskilt en som vi kom att fästa oss vid. Det var den allra minsta, och hon var helt vit, ända ut på örönen. Hon fick nummer 3 och namnet Lillemor.

DET GICK BRA MED ALLA KALVAR

För att göra en lång historia något kortare så vill jag här endast nämna att uppfödningen av dessa fjorton kalvar gick utan problem såvitt vi kan minnas. Tolv tog sig så småningom dräktiga och av dessa var det väl sex eller sju som kom att mjölka acceptabelt.

Allra bäst var Lillemor, och hon blev också den enda som i det långa loppet kom att lämna spår efter sig. Vi minns att ytterligare ett par av dessa kvigor blev bra, men då de endast kom att få tjurkalvar lämnade de till slut besättningen utan arvtagare. > >

Men Lillemor gick det desto bättre för. Inte nog med att hon mjölkade bra. På 10,2 år i kontroll gav hon 4971 x 4,4% fett och 3,5% protein och det blev till ett snitt av 218 kg smf och 180 kg protein. Kanske inte så mycket att skryta med idag, men på 1970-talet var det inte så lite, och hon var klart bäst i besättningen.

LILLEMOR TJURMODER

Trots att vi alltså saknade uppgifter om hennes stamtavla deltog vi med henne på åtskilliga utställningar. Domare för SKB på dessa brukade vara Stig Näs-lund och han bedömde Lillemor som helt rastypisk i sin exteriör och med sina avkastningssiffror och sitt K-index 106 blev hon på dispens uttagen som tjurmoder.

Lillemor var märklig också på så vis att hon tre gånger fick tvillingkalvar och mellan åren 1974 till 1985 tio kvigkalvar. Alla dessa ärvde sin moders fantastiska förmåga att ta sig dräktiga.

Även döttrarna fick övervägande kvigkalvar, så för oss som födde upp alla kvigkalvar till liv blev 3 Lillemor en riktig guldgruva.

Vi har sålt Lillemor-kvigor till många gårdar i vårt avlånga land. Inte kan man komma ihåg alla, men vi vet att det idag finns Lillemor alltifrån Västergötland ända upp i Norrbotten och överallt har de gjort sig uppskattade för sina goda egenskaper. Även till Norge har dessa fina kor funnit sin väg.

SPARADE ÄTTLINGAR

När Sif och jag sålde gården Ekeskogs för tre år sedan och flyttade till ett nyupbyggt småbruk så tog vi med oss en Lillemor av de fyra kor som skulle utgöra grunden för vår numera småskaliga mjölkproduktion.

Helt följdriktigt har vår 204 Lillemor idag två döttrar i ladugården och alla tre är dräktiga på första semineringen. 204 med norske STN-tjuren Lijo, 220 med gamle 255 Magnat och Lesterdottern 223 med 1329 Snösolo.

3 Lillemor, av vilken vi tyvärr inte har något foto, blev gammal, men en morgon 1987 när jag kom ut i ladugården låg hon död. Hon hade avlidit helt stilla och lugnt och låg precis som när en ko sover. Och jag minns att jag då faktiskt

var glad att hon fick sluta på det viset och slapp slaktas. Lillemor hade varit en sådan ko som man bara kan få en under sitt lantbrukarliv (om man har tur).

Så det är väl inte så konstigt om Sif och jag kallar henne *fjällkon i vårt liv*", avslutar Patrik i sin berättelse för FJÄLLKON!

HAR DU BRA FOTOGRAFIER PÅ FJÄLLDJUR?
Vi vill gärna låna dem till denna tidning!

Avkommor till "Gröna-katalogen-tjurar"

Under den kommande vintern kommer Svensk Fjällrasavel att kontakta ett flertal djurägare för att intervjua dem om hur avkommorna har blivit efter de "gröna-katalogen-tjurar" som hittills fått inkalvade djur efter sig.

Har Du som djurägare till någon sådan dotter något intressant att berätta (bra som dåligt) så hör av Dig till expeditionen eller vår avelsansvarige Robert Nilsson!

NYCKELN TILL LIV - fosfor, ljusbäraren

Som pensionerad docent i marklära vid SLU och avdelningsföreståndare vid Statens lantbrukskemiska laboratorium i Uppsala har jag fått tillfälle att skriva lite om rön och råd inom mitt område. "Allt kött är hö" brukar man säga. Men allt hö har växt på mark och det är bl.a. marken och gödselmedlen som gett upphov till höet.

Man brukar säga att näringsämnet mangan (Mn) är markkemistens olycksbarn eftersom dess reaktioner i marken är mycket komplicerade och det därför är mycket svårt att genom jordanalys komma underfund med när brist föreligger, ehuru man på senare tid gjort betydande framsteg härvidlag.

FOSFOR SAKNAS OFTA

Ämnet för detta nummer av Fjällkon är emellertid näringsämnet fosfor (P), som nog kan sägas vara jordbrukets och husdjurskötselns olycksbarn. I längden kan även människan komma att påverkas.

Det finns inte mycket mer P än Mn i jordskorpan, 0,12 resp 0,09%. Ändå går det åt mycket större mängder fosfor till människor och djur. En människa innehåller omkring 0,5 kg P men endast 5 mg Mn vid omkring 70 kg:s vikt. Fosfor

är mycket ojämnt fördelad i jordytan. Det finns både magnetiska och sedimentära bergarter som innehåller fosfor i form av olika s.k. apatiter i olika delar av världen. Närmast oss finns sådana på Kola-halvön, i Estland och i Moskva-bäckenet.

I Afrika, Israel och Jordanien finns stora förekomster och den svenska fosfatindustrin har fått mycket fosfor från främst Tunisien, Algeriet och Marocko.

MÄNNISKOR & DJUR BEHÖVER MYCKET FOSFOR

Djur och människor behöver kalcium och fosfor för bl.a. uppbyggnaden av skelett, senor och muskler. Men fosfor behövs också för såväl musklernas som hjärnans arbete.

En människa utsöndrar 2-3 g P per dygn. Vid ansträngande intellektuellt arbete innehåller urinen en ökad halt av P!

På 1840-talet började man på initiativ av den tyske kemisten Justus von Liebig att i England behandla olika slag av fosforrika djurlämningar med svavelsyra för att göra svårösliga fosforföreningar mer växttillgängliga och effektivare som gödselmedel.

Så småningom uppstod härav en världsomfattande *superfosfatindustri*. I Sverige började man tillverka superfosfat år 1857 i Göteborg. Problemet med de flesta apa-

FJÄLLKON

titer är att de är så svårösliga att de i regel måste uppslutas med syror för att bli någorlunda effektiva som gödselmedel. Superfosfatet är emellertid mycket surt och i början spädde man ut det med vatten och bevattnade jorden med medlet för att inte skada jord och växter.

SUPERFOSFAT MYCKET SURT

Därefter rekommenderade man dess användning blott på kalkrika jordar med pH-värden över 8. Men det dröjde inte länge förrän man började använda superfosfat på alla slag av jordar. Man konstaterade nämligen att superfosfatet i längden inte sänkte pH-värdet i jorden.

Att detta tyder på att det neutraliseras av de mineral som vitt-rar sönder vid kontakt med superfosfatet i jorden tog man ingen hänsyn till. Ytan av gödselkornen har pH-värden av 1,0-1,5 och är således 1000 gånger så sur som surt regnvatten.

Det har också visat sig att man både i Sverige och Västeuropa nu kan ha magnesiumbrist och därför magnesiumgödslar på jordar som tidigare inte visat sådana symptom. Det är känt att i synnerhet jordens magnesiummineral är lättvittrade i sur miljö och det är sannolikt att snart 150 års gödsling med superfosfat nu gett detta resultat. Det lättlösliga magnesiumet har sannolikt lakats ur och bör nu finnas i vattensystemen.

DJUREN BEHÖVER MER FOSFOR ÄN VÄXTERNA

Växterna kan som regel klara sin produktion med en tämligen låg P-halt. Sålunda behöver spannmålskärnorna endast omkring 0,20% P för optimal skörd. Men oftast har vi nu en halt av omkring 0,30% P i kärnsörden.

Ett bra sätt att komma underfund med om P-brist för spannmål föreligger är därför att analysera kärnprov på totalhalten P i torrsubstansen. Det är endast om man har lägre P-halt än 0,20% som man kan få en ekonomiskt försvarbar skördeökning vid P-gödsling. Och genom att köpa andra P-medel än superfosfat (P- och PK-medel), så kan man undvika skador av det starkt sura superfosfatet. Man är då hänvisad till att använda NP- och NPK-medel med betydligt högre pH-värden.

MINERALFODER BILLIGARE ÄN GÖDSELMEDEL

Om P-brist föreligger kan man få en skördeökning av 500-600 kg kärna för varje kg P som tas upp av säden. Detta gäller upp till optimal skörd. Sedan ökar P-halten utan att kärnsörden ökar mer än obetydligt.

Detta är förmånligt för kärnans användning till foder och livs-medel. Med det blir förfärligt dyrt för spannmålsproducenten. Inom husdjurskötseln kan man komplettera grov- och kraftfodret med olika foderfosfat vilket är mer ekonomiskt än att gödsla sig till höga P-halter i dessa.

Om grovfodret odlas på samma marker som spannmålen och man har en tillräckligt hög P-halt i kärnsörden utan P-gödsling så kan man räkna med att även vallskörden har en tillräckligt hög P-halt för optimal skörd. Men det är inte säkert att denna räcker för djuren.

BEGRÄNSADE TILLGÅNGAR PÅ RÅFOSFAT

Världens råfosfattillgångar, varav bl.a. fosforhaltiga gödselmedel tillverkas, är begränsade. Man har beräknat att de kommer att räcka i ungefär tusen år vid nuvarande användning. Världens befolkning beräknas emellertid öka med omkring 60% till år 2025, så situationen kan bli kritisk efter betydligt kortare tid.

Det internationella risforskningsinstitutet i Manila på Filippinerna har lyckats få fram nya rissorter med betydligt lägre fosforbehov än äldre sorter. De nya sorterna tål också att odlas på betydligt surare jordar än de äldre.

Detta kommer att ha stor betydelse för u-länder som inte har råd att gödsla upp sina jordar på det sätt som skett hos oss. Men någon motsvarande växtförädling i västvärlden förekommer inte. Man har tydligen inte uppmärksammat betydelsen, eller man har inte råd att växtförädla 500 år före det akuta behovet!?

FOSFORBRISTEN UNDER ÄLDRE TIDER

Ända in på 1940-talet förekom i vissa områden att korna släpptes på fosforfattiga skogsbeten utan att foderfosfat tillfördes. Man fick då ofta fertilitetsrubbingar, korna blev inte dräktiga eller kastade. De hade dåliga skelett och visade symptom på så kallad skravelsjuka. Mjölproduktionen blev även mindre och fetthalten i mjölken lägre. Utan ett tillgodoseende av fosforbehovet hade det inte varit möjligt med dagens mjölproduktion.

Det förekom tidigare att man strödde superfosfat i gödselrännan för att dels få bort ammoniaklukten och dels berika stallgödseln med fosfor. Men kornas klövar blev härvid anfrätta av det sura fosfatet.

Bättre är då att strö gödselmedlet på gödselstacken mellan utgödslingarna. Vid gödsling med sådan stallgödsel kan utnyttjandet av fosfor bli betydligt bättre än vid direktgödsling på eller i marken. Detta skulle kanske vara det bästa vi kunde göra på gårdsnivå för att spara på tillgångarna av fosfat. Och denna metod skyddar också marken från att vittra sönder och förlora andra viktiga näringsämnen!

Text: Docent Sten Ståhlberg,
Kvarnbolet, 695 93 Finnerödja
Tel 0584-44 00 33

TJURKATALOG MED ALLA FJÄLLTJURAR!

Svensk Fjällrasavel har nu inlett ett arbete med att samla ihop alla fjällrastjuror i en särskild tjurkatalog/tjurbok. D.v.s. både Svensk Avels och våra egna hittills så kallade "grönakatalogen-tjuror" samt genbankstjurarna. Detta ser vi som en nödvändighet för att varje enskild djurägare ska få en bättre överblick av alla tillgängliga och även slutanvända fjälltjuror. Vi räknar med att denna tjurkatalog/tjurbok ska vara klar någon gång efter årsskiftet 96/97.

FJÄLLKON

Värsta tjurval!!!!

Det här är en lista över tjuror med SKB-stamboksnummer som Du absolut ska undvika om Du vill avla mot renrasig fjällras. Vi har dödskallemärkt dem därför att de ur fjällrassynpunkt är det sämsta man kan använda!

Nedanstående tjuror är de som för tillfället körs ut från Nyland till seminsektionerna.

945 Bitt
6701 Yxan
6711 Mirre
6708 Ylle
6723 Majs
6731 Makt
6733 Lönnå
6734 Happe
6735 Örjan
6737 Örme
6740 Skatt

Ungtjuror som ska undvikas
om Du vill avla mot ren fjällras:

6755 Sobi
6761 Hire
6767 Ymer
6773 Yber
6774 Midar

Det finns flera bra fjällrastjuror att få tag på och det ska Din seminsektion kunna ta fram åt Dig utan problem. Ring till dem och kolla att de har fjällrastjuror hemma i god tid innan Du ska ha semineringen gjord. Om de inte har de tjuror som Du vill ha hemma så tala om för dem om vilka Du vill ha och var hjälpsam!

Om Du själv är osäker på vilka tjuror som är renrasiga så hör av Dig till Robert Nilsson tel 0928-401 06, fax 0928-402 10, så hjälper han till om Du vill. För en sak ska vi komma ihåg, vi måste arbeta *med* seminörerna, inte mot dem!

LIVDJURSFÖRMEDLING AV FJÄLLDJUR

Joachim Gustavsson hos Svensk Fjällrasavel är kontaktman då det gäller livdjursförmedling av fjälldjur. Ska Du köpa eller sälja fjälldjur så tag kontakt med Joachim. Givetvis kan det ibland vara vettigt att även annonsera i denna tidning eller i något av de utskick som skickas ut till medlemmarna med jämna mellanrum. Meddela Joachim om annons ska införas i tidning eller utskick. Det är gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel.

Kontakt med Joachim får Du på följande adress:
Joachim Gustavsson, Görshorva Västra Harg,
595 91 Mjölby. Tel & Fax 0142-250 42.

LIVPRISER på fjälldjur

Hur mycket ska man ta betalt för kvigan eller kon som man ska sälja? Eller omvänt; vad ska jag betala för de djur jag ska köpa? Prisfrågan tvistas det ofta om, men Svensk Fjällrasavel tycker att nedanstående priser kan gälla som riktpriser. Givetvis kan justeringar göras både uppåt och nedåt beroende på det aktuella djurets härstamning, renrasighet, exteriör och övriga orsaker. (Alla priser är exkl. moms). De äldre kvigorna ska vara dräktiga om angivna priser ska gälla. OBS! Hör gärna av Dig till redaktionen om Du har något att berätta om livdjurspriser!

Kalv 2 månader gammal.....1250:-
Kalv 4 månader gammal.....1700:-
Kalv 6 månader gammal.....2150:-
Kviga 8 månader gammal.....2700:-
Kviga 10 månader gammal.....3250:-
Kviga 12 månader gammal.....3800:-
Kviga 14 månader gammal.....4450:-
Kviga 16 månader gammal.....5100:-
Kviga 18 månader gammal.....5750:-
Kviga 20 månader gammal.....6500:-
Kviga 22 månader gammal.....7250:-
Kviga 24 månader gammal.....8000:-

Ordspråk:

Den är inte fattig som har lite,
den är fattig den som vill ha mer.

Angående val av semintjurar

Av och till rapporteras till Svensk Fjällrasavels styrelse att medlemmar erbjuds korsningstjurar till seminering av fjällkor trots att renrasig fjälltjur uttryckligen beställts. Därför kan vi inte nog informera om vikten av att göra klara och entydiga tjurval vid anmälan om seminering!

I synnerhet för ägare av renrasiga kor som erhåller EU-bidrag för sina djur kan det ju bli en smärre katastrof om ett djur blir felseminerat. Därför kommer vår förening att oförtröttligt och i alla sammanhang ge korrekt information i denna viktiga angelägenhet.

Vi avser att rekommendera djurägarna att som alternativ nummer ett använda någon av Svensk Avels fjälltjurar så länge sådana finnes, och som alternativ nummer två någon passande av de tjurar vi själva tar fram.

Varför man bör välja Svensk Avels tjurar om dessa passar i härstamningen är att dessa har en chans att bli avkommebedömda. Och det är ur vår synpunkt önskvärt att det hondjursunderlag som finns till avkommeprövning kommer fjälltjurarna

tillgodo. Om detta sedan går ut över korsningstjurarnas chanser, så inte oss emot. (Vi hoppas Ni fattar vinken, fast den var fin).

I höst och vinter är det alltså ungtjurarna 6775 Sigge (e. Lysing, Lage, Bill) och 6776 Lippo (e. Lester, Kare, Figer) som ska användas, och senare under vårvintern/våren 6777 Makro (e. Mikro, Maro, Basker, Rito) och 6780 Mise (e. Mikro, Maro, Gunder, Figer).

De senare är alltså ännu inte gamla nog att ha börjat lämna sperma, men räkna med dem och låt Era husdjursföreningar få veta att Ni är intresserade så vi kan vara säkra på att de sätts in om de i övrigt håller kvalitén.

Andra ungtjurar än de ovan nämnda ska alltså undvikas! Vårt mål är att säkra fjällrasens framtida existens. För detta krävs att antalet rena djur i vår ras mångdubblas. Det målet ska vi nå i samarbete med alla duktiga och intresserade fjällkoägare och SKB-ägare runt om i vårt avlånga land.

Se vidare om tjurval på sidan 26!

Bildandet av lokalföreningar inom Svensk Fjällrasavel

Dalarna var först ut att bilda lokalavdelning sedan Svensk Fjällrasavel bildades förra hösten. Värmland har bildat en egen lokalavdelning under sensommaren och nu i höst är det tänkt att vi ska bilda en lokalavdelning genom att slå samman Östergötland, Västergötland och Bohuslän.

Medlemmar som bor i angränsande landskap till de lokalavdelningar som bildats och ska bildas, är givetvis alltid mycket välkomna till aktiviteter i närliggande lokalavdelningar!

Under vintern ska vi också fortsätta arbetet med att bilda lokalavdelningar i övriga delar av landet. Efterfrågan på lokalavdelningar har varit stor bland medlemmarna, därför att man vill träffas lite oftare utan att behöva åka allt för långt.

Du som vill hjälpa till att bilda lokalavdelningar och som har tips och idéer kan väl höra av Dig till Svensk Fjällrasavels expedition eller någon annan i styrelsen för vidare diskussion!

Ordspråk:

Vi föds som original och dör som kopior.

Kappakasein B - en genetisk resurs

Det finns en komponent i mjölkens protein som heter kappakasein B och som har starkt inflytande över hur mycket ost som kan produceras av en viss mängd mjölk. Ju mer av denna komponent, desto mer ost enkelt uttryckt.

Det anses att just vår fjällko är bärare av anlag för hög halt av kappakasein B, och detta faktum borde göra henne extra intressant för ostproducerande mejeriföreningar i framtiden.

Visserligen betalas det inget extra för mjölk med hög halt av detta ämne idag, men för att vara förberedda om en ändring härvidlag kommer till stånd i framtiden, kommer vi att försöka få våra semintjurar testade för kappakaseinhalten fr.o.m. i höst.

Styrelsen kommer att kontakta Lantbruksuniversitetet för att höra om man där är intresserade av ett samarbete till rimlig kostnad. Det skadar aldrig att vara ute i god tid.

Ordspråk:

Dina barn gör inte som Du säger, utan som Du själv gör.

En solskenshistoria! Född 2 månader för tidigt

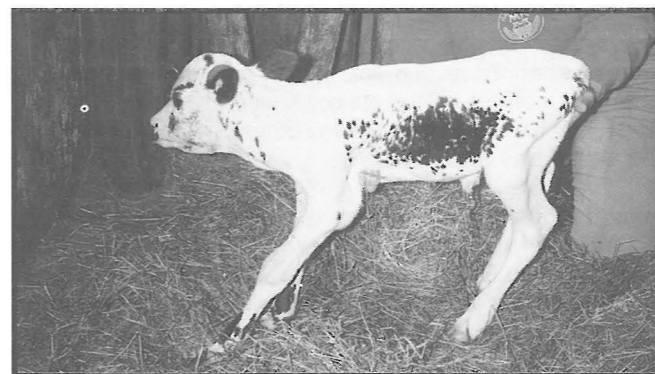
Här ska Ni få en solskenshistoria av sann modell. Vår ko Stjärna blev svårt sjuk i lunginflammation och fick Cortison plus Penicillin. Tyvärr resulterade detta i för tidig kalvning. Hon skulle ha kalvat omkring den 5/9 men kom den 16/7 -96. Kvigjan som föddes övergavs genast av sin mor då hon inte reste på sig tillräckligt snabbt. Jag stod länge och begrundade detta lilla pyre som såg ut som en stor katt, men sedan tog jag in henne i ladugården och lade henne under värmelampa och hämtade en stor filt plus råmjölk.

Den lilla åt inte mer än 1 dl åt gången via en engångsputa. Hon orkade inte suga. Hasse kom ner till ladugården och sade: "- En natt lever hon, inte mer". Men vi tog oss igenom natten med mat 1 gång i timmen och vändning. Ingen diarré än. Nu kom grannen och fick se mitt "underverk". Hem och hämta kameran och så tog vi kort. Vägde henne med Bessman-vågen som visade på 9 kg. Ringde veterinär Boström, en gammal van koveterinär, och fick lite goda råd.

Den lilla kvigjan har inga tänder - ja, ni läste rätt, inga tänder. Kunde inte stå eller gå. Men den 17/7 på kvällen så börjar hon suga själv på flaskan och får i sig hela 1,5 dl. Nu lossnar det. Det 18/7 kan hon stå själv när jag lyfter upp henne. Nu ökar vi mjölk dosen till 2 dl var 4:e timme. Allt går väl. Den 22/7 börjar det komma tänder nere i käken, sedan kommer kindtänderna.

Hon försöker äta hö, men det blir en klump i halsen som jag får plocka bort varje matning. Nu är vikten 11 kg och höjden ca 40 cm. När detta skrives är hon 3 veckor och jag tror att det ska gå vägen med henne. Dagsgivan är nu 6 dl mjölk var 4:e timme. Nu undrar ni väl vem som är pappa till henne? Jo, det är 6715 Lage. Kvigjan själv har ett arbetsnamn: Lilla Lo. Detta är en alldeles sann solskenshistoria!

Text: Gunborg Appel, Damshöjden, Hällefors

I början fick Lilla Lo, 9 kg tung, lyftas upp. Först efter 2 dagar kunde hon börja stå själv.

Några dagar gammal och 11 kg tung. Kan stå själv. Väggen till höger är 60 cm hög. Filpaketet i handen är ett vanligt 1-literspaket som jämförelse till storleken på Lilla Lo.

ALLA som har intresse för bevarandearbetet med fjälldjur är välkomna som medlemmar i Svensk Fjällrasavel. Årsavgiften är 200:-. Sätt in den summan på pg 833 53 62-3 så är det klart! Glöm inte att skriva ut Ditt namn & adress och notera gärna hur många och vilka djur Du har! Välkommen som medlem!

En finnmarkstur i östra Dalarna....

Rättviks finnmark 1996. Abbor-Einars åker (f.d. svedja). Berget i bakgrunden hyser Grejsans fäbod där 79-åriga Anna Wiklund är för 50:e året, numera med 10 mjölkgetter, killingar och några får.

Tänk att det som är så nära nästan aldrig besökts eller dokumenterats. Bara ett par mil från min fäbod Prästbodarna i Rättviks finnmark finns ännu kämpande småbruk kvar utanför mejeriernas mjölkbilslinjer. En dag i juli tog jag mig tid och åkte hem till det 75-åriga paret Gerda och Svante Henriksson i Lamborn, norra halvan av Enviken sockens enda mjölkgård.

Fjällkorna Flicka, Krusa och Docka har sällskap av två tjurar, en kviga, kalvar, en Herefordko och några mjölkgetter. All mjölk som blir tas om hand på gården av Gerda. Gården är lite unik eftersom semin aldrig använts utan nytt blod har skett genom tjur- eller koinköp vilket har gett nya tjurar att betäcka med. Till hösten skulle de köpa in en ny ko.

Efter dokumentation av djuren for jag vidare till en man som kallas Abbor-Einar på en gård i Bingsjö, en av de två mjölkgårdar som finns där. Den andra gården brukas av den kände spelmannen Pekkös-Gustav.

Gustav och hans fru Svea driver gården med ett par rödkullor och ungdjur. Mjölken förädlas till smör, ost och bröd. Ända till pensioneringen hade Svea servering för besökare på den Dalamålade granngården Danielsgården där hon dessutom guidade turister. Numera har hon bara hand om serveringsarbetet vid den årliga spelmannsstämman i Bingsjö.

Abbor-Einar är, precis som Pekkös-Gustav, ättling till de första finnarna som officiellt kom till bygden 1613 och blev de enda bofasta i dagens finnmark. Svenskar fanns endast som fäbodbrukare, jägare och fiskare på den tiden.

Einar brukar fortfarande en gammal svedja ute i skogen (se bilden ovan) vilken nu är uppodlad. Hässjorna står som i

en oas mitt ute i skogen. Svedjebruk är en mycket gammal metod att odla. Sommarfejs används fortfarande i byn för att lättare kunna släppa djuren på skogsbyte. På så sätt minskar man t.ex. problem med flugor och annat i byn och dessutom får vinterladugården stå tom och vila efter rengöring vilket är bra ur hygiensynpunkt.

Einar är snart 78 år och änklingsedan i juni. Han har inga egna barn men två bröder hjälper honom med t.ex. all hässjoring. Einar hade, som alla andra i Bingsjö, rödkullor i början vilka sedan blev SRB.

Dessa fungerade dock inte med gårdens förutsättningar, de fick olika sjukdomar, acetonemier m.m. så för tio år sedan köpte Einar sin första fjällko på en Farmek-auktion. Einar har idag tre fjällkor, två tjurkalvar och en kvigkalv som ska sparas. Dessutom finns en Nordsvensk häst med ett 2-årigt föl.

Försörjning här är ett problem, bl.a. nu sedan NOLA-stödet försvann. Einar har inte klarat av att söka i det nya och för honom svåra ersättningssystemet med alla sina blanketter.

Glad över att dessa människor ännu håller på med sina djur, for jag hemåt för kvällsmjölknigen. Man hoppas att Einars fina vinterladugård kommer att utarraderas eller liknande i framtiden så den värdefulla ängsfloran, miljön och finnmarken lever vidare med nya generationer småbönder!

Text & Foto: Goth Bertil Johansson

Fjällkvigan som åkte bil....

Jag ska nu berätta om min lilla fjällko. Jo, vi hade en sagolik midsommarvecka jag och min hjärtevän. Vi fick låna en stuga uppe i Lima, så det var att ordna för djuren här hemma. Vi har 11 Göingegetter, 4 Skogsfår, 3 hästar, 2 Linderödsgrisar m.m.

Midsommarafton for vi till Malung, men ack, precis när midsommarstången restes så öste regnet ner, så vi fick ta tillflykt till bilen. På hemvägen tog vi en fäbod i besittning där vi fick kaffe och stugvärme.

På midsommardagen besökte vi ännu en fäbod där vi hälsade på alla getterna och fjällkorna, och på söndagen besökte vi en fäbod i Heden. Och det var här vi hittade en söt liten fjällkalv som tittade så bevakande på oss så vi kunde inte motstå att fråga om vi fick köpa henne.

Så blev det och på måndagen fick hon åka med oss hem i bilen de 62 mil till Tranetorp i Lönsboda. Hon var så snäll på hemresan och det regnade hela tiden så det var svalt i bilen.

Det tog 8 timmar hem, och när vi släppte ut Krusa, som hon heter, så tog hon ett jätteskutt och sprang in i stallet till getterna.

Jag har alltid tyckt om Dalarna, fäbodar, getter och dalfolk sedan jag var liten och jag minns hur jag tittade på pappersbonaden med fäboden och säterjäntan som blåste i näverluren. Det är bilder som följt mig genom livet.

Jag har varit många somrar i Dalarna, och jag har även gått på getkurs i Falun. Jag är så glad att jag nu fått en egen liten söt och snäll Krusa i födelesedagspresent av av hjärtevännens. Det ska bli intressant att få se henne växa till sig och så småningom få en kalv och ge mjölk som jag kan ta tillvara. Det blir roligt att åter få starta separatorn! Kanske får vi en liten småländsk fäbod i skogsbrynet framöver?

Ett stort tack till fäbodfolket som alltid är så naturligt gästvänliga och glada!

Text: Sigbritt & Arne,
Tranetorps Getgård, Lönsboda

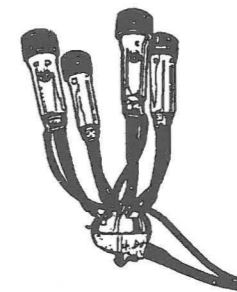
Fjällkvigan Krusa från Heden i Dalarna fick åka personbil till nya hemmet på Tranetorps Getgård i Lönsboda.

FULLWOOD

Bäst i test!

Nyhät

Klarar nu ännu högre flöden utan stora strömningsförluster.

Fick bästa testvärden vid strömningsmätning vid Universitetet i München. Fem jämförda märken.

- Kvalitet/ekonomi
- För höga mjölkflöden
- Låg vikt

Passar alla mjölkkningsanläggningar.
Fråga vår återförsäljare redan idag!

SCAN FARM

Tel. 0500-41 69 00

Nystartade fäbodbrukare!

Inger Thor och Kenneth Sjöstedt i Klövsjö har "gått emot strömmen" och startat upp med en ny fäbod strax utanför byn. Hur många börjar leva fäbodliv idag? Det brukar ju snarare vara tvärtom att fäbodlar läggs ned. Men här andas man framtidsoptimism! I flera år har familjen haft sina fjälldjur på traditionellt vis på sin gård inne i Klövsjö utan att tillämpa fäboddrift, men en dag fick de den goda idén att återuppta denna gamla form av betesdrift för djuren. Fäboden hade man redan, men den hade stått helt outnyttjad i många årtionden. Nu skulle här röjas, hugga ner träd och byggas ett nytt och fräscht fähus!

Svensk Fjällrasavel har varit på besök i Sveriges "nyaste" fäbod strax utanför Klövsjö i Jämtland. Familjen Inger Thor och Kenneth Sjöstedt samt deras två grabbar i 10-12-årsåldern har i många år brukat en gård inne i byn Klövsjö, men under försommaren har man gjort i ordning och byggt till sin sedan många årtionden obrukade fäbodvall strax utanför byn.

Man har byggt ett nytt fähus med plats för de 7 korna plus kvigorna, där enda kostnaden i stort sett har varit inköp av plåttak och spik! Fähuset är nämligen byggt av de träd som stod på den plats där huset nu är byggt. Och snyggt är det också, knuttimrat och välbyggt.

På husväggen utanför mjölkrummet hänger "juverdukarna" på tork och nedanför står hinkarna. Varje ko har sin egen juvertrasa och hink.

Inger Thor och Kenneth Sjöstedt har byggt sig en ny fäbod och det är något som de betecknar som "det bästa vi gjort".

Som var och en kan se på bilderna på nästa sida så är det ett välbyggt hus. Man har valt att bygga det på plintar ca 0,5 meter över backen så att det blir luftcirkulation under golvet.

Då vi från Svensk Fjällrasavel var på besök och kom in i fähuset så slog den där goda blandade doften av kor, sågspån och nytt trävirke emot oss som väcker minnena och retar sinnen.

LÄRA KORNA "GÅ PÅ SKOGEN"

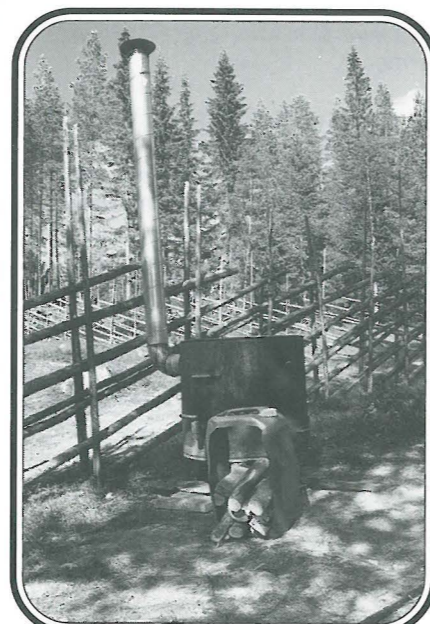
Kor som har stått i traditionella ladugårdar och vistats i vanliga inhägnade fällor, skulle det gå att lära dem att gå och beta i skogen? Ja, detta var den stora frågan när man flyttade hit upp med djuren vid midsommartid.

De första veckorna fick Inger, Kenneth och några intresserade grannar hjälpas åt att följa med korna på dagarna för att visa dem var de kunde beta, och det blev ganska långa promenader ibland! När vi var på besök den 10 augusti så hade djuren lärt sig det som egentligen sitter i ryggmärgen på alla fjällkor, nämligen att

fritt ströva omkring i skog, på hyggen och på ängar och söka sin föda, för att framåt kvällen återvända till fäboden och bli mjölkade. Gissa om djuren och familjen på den här fäboden trivdes! " - Det här är nog det bästa vi kunde gjort", säger Inger och Kenneth med en mun.

Inger är jämtlänning från början och hennes far Sixten har också en fäbod neråt Vemdalen. Kenneth är smålänning och han träffade Inger vid ett besök i Klövsjö för ett antal år sedan. "Ljuv musik" uppstod och snart bodde även Kenneth i Klövsjö.

Kenneth arbetar till vardags i Vemdalens skidsportanläggning några mil söder om

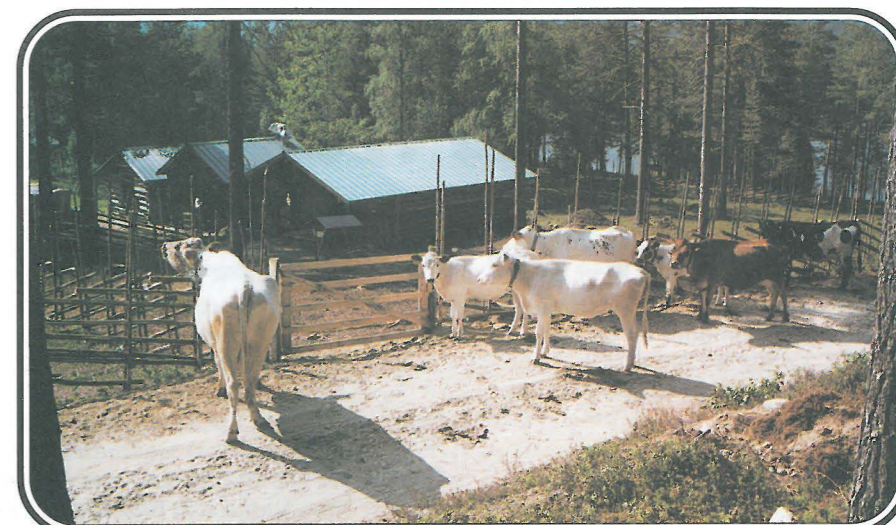

Varmvatten till disken värmer man på gammalt hederligt vis. Ett bra tips på återanvändning av plastdunkar är att som på bilden såga upp dem och ha dem som vedkorg!

Klövsjö. En mindre mjölkbesättning som denna kan ju inte till fullo försörja en hel familj, så arbete utanför gården är ett måste.

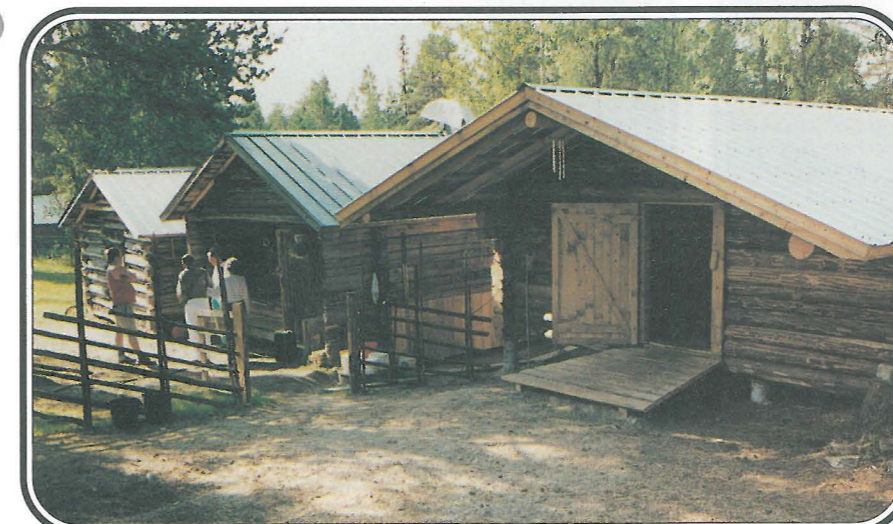
Mjölken kör man in till gården i byn då det är dags för mjölkbilen att komma. Tanken står fast placerad på en vanlig bilsläpkärra, så det är bara att koppla på kärran och åka den dryga halvmilen in till byn. Elström finns på fäboden så det är inga problem att kyla mjölken i tanken.

Vi vill önska Inger, Kenneth och deras grabbar lycka till i framtiden samt hälsa dem välkomna som medlemmar i Svensk Fjällrasavel vilket de blev i somras!

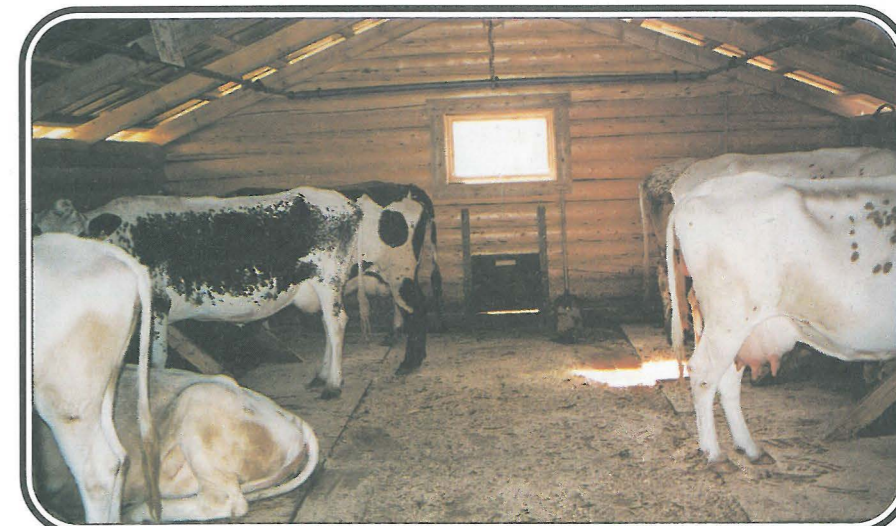

Här ser vi några av fjälldjuren samt den ensamma Jerseykon utanför gårdesgården på fäboden. I bakgrunden skymtar Klövsjön.

Text & Foto: Lennart Rosén

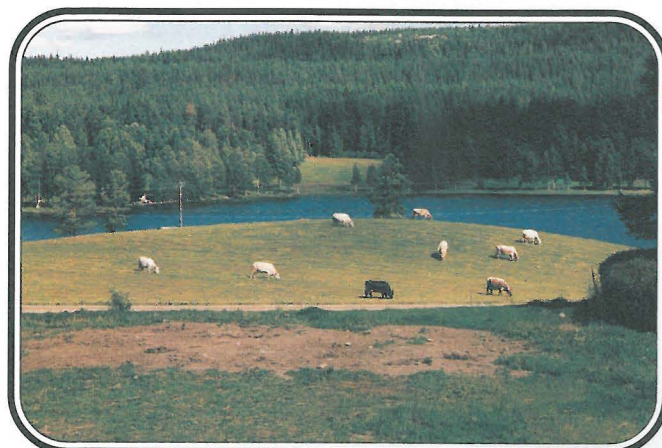
Till höger ser vi det nyuppförda fähuset hos Inger och Kenneth och till vänster ser vi de gamla husen som nu är mjölkkrum och foderförråd.

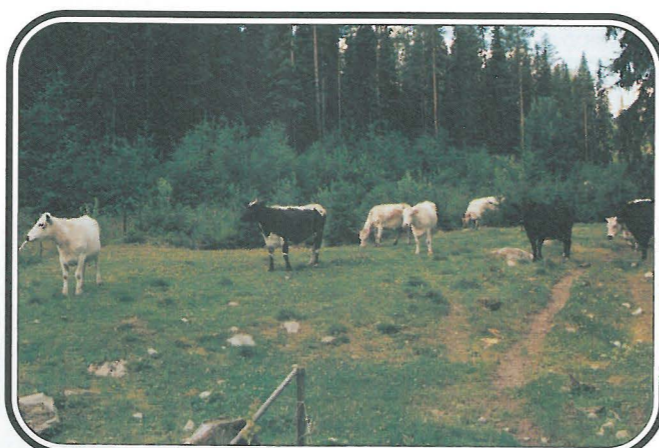
Inne i fähuset är det ljust och trevligt. Just nu är korna lågmjölkanade men det blir ändå några hundra liter varje gång tankbilen kommer.

Svensk Fjällrasavel har besökt JÄMTLANDS STÖRSTA FJÄLLKOBESÄTTNING

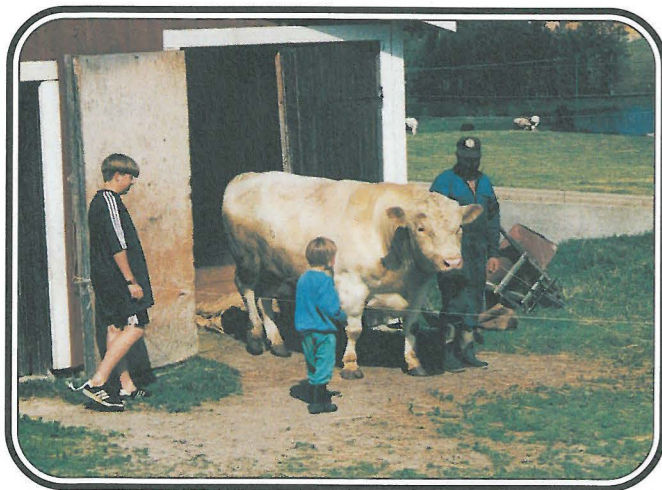
Aker man från Östersund åt sydost, förbi Brunflo och vidare ner mot sjön Ismunden så kommer man så småningom till gården Ismundsundet vid sjöns södra del. Där, mitt ute i den tysta, vackra Jämtlands-naturen, hittar man Jämtlands största fjällkobesättning. Ett 25-tal fina kor plus rekrytering bor här tillsammans med sina ägare, makarna Englund samt deras två barn. Det är en hänförande vacker natur som möter oss, några av Svensk Fjällrasavels medlemmar, då vi kommer på besök denna soliga dag i början av augusti. Besättningen på Ismundsundet har levt sitt egna liv i många år och här hittade vi många renrasiga och intressanta fjällkor som kan få stor betydelse för det framtida avelsarbetet. Mest iögonfallande var kornas jämna och fina exteriör kompletterat av ett lugnt kynne.

Med den nedre delen av sjön Ismunden i bakgrunden betar fjällkorna vid Ismundsundet på de böljande ängarna ner mot sjön. En vacker syn som kan få vem som helst att bli avundsjuk. På dessa anlagda beten går de kor som har störst juver (=nykalvade) eftersom makarna Englund inte vill riskera att få juverskador om de betar i skogen.

Ungefär hälften av de 25 fjällkorna betade på skogen och här ser vi några av dem. Alla kor vid Ismundsundet kalvar under sommarhalvåret. Korna fribetäcks numera, men de tjurar man använt de sista åren har tagits fram med hjälp av avkommebedömda semintjurar. På så sätt har man fått en bra genetisk bredd i besättningen.

En imponerande syn var den 4-åriga tjuren som kallades "Bubben". Han stod uppbinden i ladugården när vi kom på besök, men då vi gärna ville ta kort på honom så släpptes han ut till korna. Han leddes ut med ett stadigt grepp i ena örat!! "- Vaddå nosring, det behövs väl inte!".

"Bubben" som är efter 940 Hompen, följde snällt med ut till hagen. Jan talade honom tillrätta om han gick åt fel håll. Så här lät det; "- Nej, Bubben, kom här, nu ska vi gå över vägen och in till korna". Helt otroligt följde den stora tjuren med Jan. Som synes så stod fotografen på behörigt avstånd!

BESÄTTNINGEN STAMMAR FRÅN 3 FJÄLLKVIGOR

Svensk Fjällrasavels medlem Jan Englund har en mycket intressant och sevärd fjällkobesättning. Grunden till besättningen har lagts av de tre fjällraskvigor som köptes in 1978 när Jan började med kor. Dess förinnan hade det inte funnits några kor på gården på flera år.

De tre inköpta kvigor hette 78 Vivan efter 723 Figer, 75 Linda efter 25 Tove och 10 Jenka vars härstamning vi ej har. Dessa djur kom ursprungligen från Ragnar Jonsson, Berg, Offerdal.

Av dagens kor på Ismundsundet är 11 kor födda på 1980-talet och tre av dem har fler än 9 kalvningar bakom sig. Det är således hållbara kor man har i besättningen, och det finns fortfarande kor i livet som är efter tjurar som t.ex. 708 Bill, 726 Basker och 717 Kare. I hela landet finns inte många kor kvar i livet efter dessa gamla tjurar.

Ismundsundet är ett typiskt familj jordbruk där alla i familjen hjälps åt med djuren och jordbruket och dessutom klarar av att försörja sig på det. Men det går ihop sig, man har ju inkomsten av ca 25 årskor att leva på.

EGNA TJURAR 1990

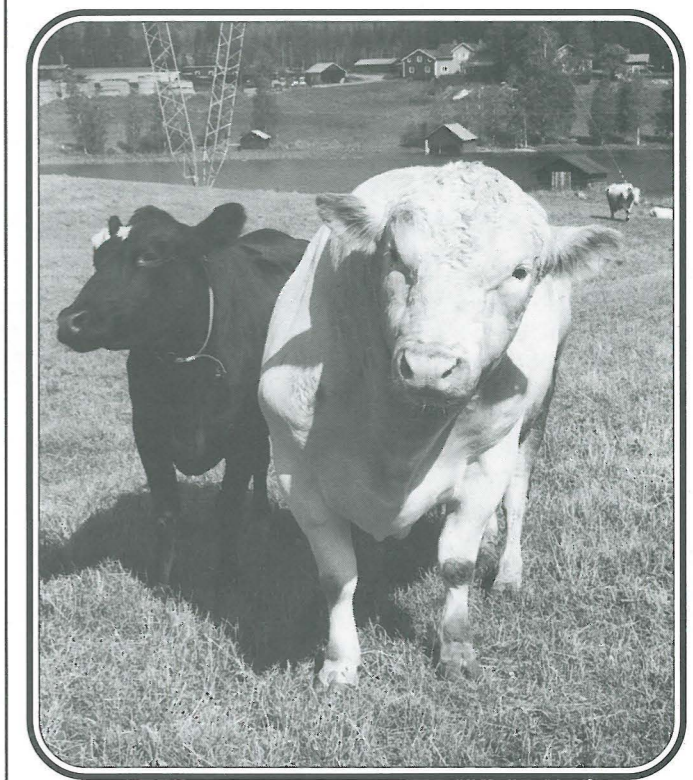
På Ismundsundet har man i alla år i huvudsak använt sig av semin, men 1990 började man med egna tjurar. Vid vårt besök hade man dels en stor 4-årig tjur efter 940 Hompen, dels en mindre drygt 1,5-åring efter tjuren Snövitemannen, en egen tjur efter kon 78 Vivan. Tjurarna har "rekryterats" i turordning från de tre från början inköpta kvigor, och därmed har man kunnat hålla risken för all eventuell inavel borta.

Man har aldrig varit med i kokontroll men helt nyligen gick man med i härstamningskontroll. Eftersom man inte var med i kokontrollen så har man vid seminerings på 1970- och 80-talet fått fjälltjurar som gått som rutintjurar och som haft hög renrasighetsprocent och man har därigenom klarat av att hålla

renrasighetsprocenten hög i hela besättningen. Endast några få djur klarade inte gränsen för renrasighet då ansökning och granskning för EU-stödet till utrotninghotade djur skulle utbetalas.

Nu ska vi dock inte ta det som ett gott tecken att inte vara med i kokontroll, men i det här fallet har man haft tur i och med att semin ej använder ungtjurar i besättningar som ej är med i kokontroll eftersom avkommebedömning ej kan ske på dessa djur.

Text & Foto: L. Rosén

"Bubben" - en imponerande liten herre hos korna.

Ladugården vid Ismundsundet är av äldre datum och inte så stor, men den rymmer ändå de 25 fjällkorna, vilka står i långbås, samt småkalvarna. Ungdjuren har man i en annan byggnad på gården.

Här ser vi fr.v. Jan Englunds mor, Jan samt hans hustru framför mjölkkrummet till ladugården.

Aktuella fjälltjurar

Svensk Fjällrasavel har bildats för att bevara och uppföröka antalet renrasiga fjälldjur. Fjällkon är den största av Sveriges få kvarvarande lantraser av nötkreatur, men finns bara i ett antal som i dagsläget är ca 500 renrasiga djur. Dock finns det drygt 5000 korsningsdjur med fjällras under namnet SKB, Svensk Kullig Boskap.

Målsättningen med vårt avelsarbete är att minst tiodubbla antalet renrasiga fjällkor, vilket har funnit mycket stort stöd bland landets djurägare. Ett led i detta bevarandearbete är att rekommendera djurägarna vilka tjurar som ska användas vid seminering av hondjur då en stor del av de s.k. fjälltjurar som finns idag är uppkorsade med andra raser.

I första hand rekommenderar vi att Svensk Avels renrasiga fjälltjurar ska användas, men då dessa inte räcker till, dvs då renrasighetsprocenten är för låg, så rekommenderar vi djurägarna att använda våra egna fjällrastjurar, vilka är tjurar som Svensk Fjällrasavel tagit fram i samarbete med Jordbruksverket och som distribueras via Svensk Avel. Observera att dessa tjurar måste varje djurägare själv beställa via respektive husdjursförening. Som hjälp med detta har vi angett våra fjällrastjurar med kodnummer här nedan.

Som bekant får ägare av renrasiga fjälldjur ett "Miljöstöd för bevarande av hotade husdjursraser" förmedlat via Jordbruksverket av EU-kommisionen i Bryssel. För att erhålla detta stöd, som f.n. är ca 1000:- per djurenhet och år, så **måste** djurägaren bl.a. uppfylla kravet att seminera sina djur renrasiga tjurar. Man får **ej** använda korsningstjurar! Om så sker kan man bli återbetalningsskyldig på allt utbetald stöd.

I dagsläget finns 21 stycken tillgängliga fjälltjurar från Svensk Fjällrasavel, men senare i höst kommer ytterligare drygt tio stycken att sättas in. Av Svensk Avels tjurar finns det 14 stycken som går att använda. Vid seminering rekommenderar vi att i första hand att använda Svensk Avels fjälltjurar och i andra hand, eller då avelsbasen behöver breddas, att använda Svensk Fjällrasavels fjälltjurar då de ofta har en äldre och mer lättanvänd härstamning. Följande tjurar rekommenderas för att säkerställa ett renrasigt avelsmål:

1. Svensk Avels fjälltjurar:

6715 Lage
6718 Joar
6724 Mikro
6728 Lazarus
6738 Mast
6768 Deger
6769 Delta
6775 Sigge
6776 Lippo
791 Karat
6758 Bula **
6759 Bam **
6763 Svartus **
6766 Karess **
(** = Kan vara slut på vissa sektioner)

OBS! Norrmejerier har skickat ut meddelande att 945 Bitt är en godkänd fjälltjur men detta är fel! Han är ej godkänd!

2. Svensk Fjällrasavels fjälltjurar:

6 Snöstorm (Kodnr 7-0595) F 701 Svarting
40 Pelle (Kodnr 7-0596) F 6748 Bör
70 Rosen av Böle (Kodnr 7-0597) F 733 Gandi
3 Peter (Kodnr 7-0592) F 29 Ise
44 Fagerman (Kodnr 7-0571) F 1 Holar
3 Dollar (Kodnr 7-0577) F 940 Hompen
37 Eemeli (Kodnr 7-0574) F Kuninkaan Poika
23 Svempa (Kodnr 7-0576) F 67 Ringo
145 Tessar (Kodnr 7-0542) F 148 Tess
156 Zonat (Kodnr 7-0543) F 9 Zober
161 Smille (Kodnr 7-0549) F 10 Smith
1 Hubert (Kodnr 7-0552) F 6720 Jovial
21 Svartenlind (Kodnr 7-0553) F 701 Svarting
157 Lirken (Kodnr 7-0554) F 79 Nill
165 Leo (Kodnr 7-0556) F 10 Smith
57 Hinder (Kodnr 7-0561) F 155 Levi
181 Idear (Kodnr 7-0563) F 38 Desing
177 Rusk (Kodnr 7-0564) F 127 Snösolo
41 Duvolen (Kodnr 7-0565) F 64 Griver
164 Lim (Kodnr 7-0566) F 83 Rim
162 Linus (Kodnr 7-0567) F 10 Smith

Har Du frågor om Svensk Fjällrasavel och våra tjurar så kontakta någon av oss:

Expedition: (Lennart Rosén) tel/fax 0141-700 82.

Avelsansvarig: (Robert Nilsson) tel 0928-401 06, fax 0928-402 10.

Ordförande: (Patrik Gyllenhammar) tel 0498-243035, fax 0498-243003.

Hantverk till salu!

Under den här rubriken erbjuder vi medlemmar i Svensk Fjällrasavel att annonsera ut sina alster till försäljning. Det må som här vara fjällkor i trä, men även andra hantverkssaker är välkommet, varför inte stickade tröjor med fjällko-motiv? Vi tror att det är många av våra medlemmar som tillverkar fina saker som kan säljas genom Fjällkon! Medlemmar annonserar utan kostnad! Nästa Fjällkon kommer ut till jul så annonser till denna tidning måste vara oss tillhanda senast 1/11!

Bjenn Bua säljer Fjällkor i trä!

1. Stor fjällko.....130:-/st (varje ko har ett eget namn)
2. Liten fjällko.....100:-/st
3. Fjällkalv.....80:-/st
4. Ko-magnet.....40:-/st (till kylskåpsdörren t.ex.)
5. Halsband.....90:-/st
6. Örhänge med silverkrok.....120:-/par
7. Brosch, större & mindre.....40:-

Beställning till:

BJENN BUA,
Karin Nilsén Andersson,
Djupudden 8420
833 94 Strömsund
Tel 0670-710 22 el. 121 49